

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE BULUNAN MEVDUAT BANKALARININ
2013-2019 YILLARI ARASI TÜREV ÜRÜNLERİ
KULLANIMI

Güllü GÜZEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

DOÇ. DR. Erdal ARSLAN

Konya-2022

Önsöz

Bankacılık sektörü, ülke ekonomilerinin ilerlemesinde başlıca rol üstlenen sektörlerden biridir. Bu nedenle bankacılık yalnızca mali idare ile ilgili bir kanal olmaktan ziyade ülke ekonomilerinin etkin politikalar aracılığıyla uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik yapılar oluşturabilmesinde oldukça önemli rol alan kurumlardır. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde bankacılık sektörü dışında finans alanında yeterli aracı kurumların sayısının az olması ve sermaye piyasasının gelişmesini hala sürdürdüğü ülkelerde bankacılık sektörü toplumun tasarruflarını biriktirip farklı alanlara aktarımını sağlayan en temel kurumlardır. Bu nedenle, böylesine ciddi görevleri olan bankacılık sektörünün herhangi bir aksama yaşamadan işleyişini devam ettirebilmesi, etkin bir ekonomik sistemin başlıca gereklerinden biridir.

Öncelikle maddi ve manevi desteklerini üzerimden esirgemeyen sevgili aileme ve bu çalışmayı yürütürken her zaman bana yardımcı olarak kıymetli zamanını ayıran sayın danışmanım Doç. Dr. Erdal ARSLAN'a teşekkür ederim.

Konya, 2021

Güllü GÜZEL

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
Önsöz	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
Kısaltmalar Listesi	viii
Tablolar Listesi.....	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: RİSK KAVRAMI, YÖNETİMİ, ÇEŞİTLERİ VE BANKALARIN KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER.....	3
1.1.Risk Kavramı.....	3
1.2.Risk Yönetiminin Amacı	3
1.3.Risk Yönetiminde Tarihsel İşleyiş	4
1.4.Bankaların Karşılaştığı Riskler	5
1.4.1.Kredi Riski.....	7
1.4.2.Faiz Oranı Riski	7
1.4.3.Likidite Riski.....	8
1.4.4.Piyasa Riski	9
1.4.5.Hisse Senetleri Fiyat Riski.....	10
1.4.6.Döviz Kuru Riski	10
1.4.7.Operasyonel Risk	11
İKİNCİ BÖLÜM: TÜREV ÜRÜN KAVRAMININ TARİHÇESİ VE TÜREV ÜRÜN ARGÜMANLARI.....	13
2.1.Türev Ürün Kavramı	13
2.2.Türev Ürünlerinin Ortaya Çıkışı ve Türev Ürünleri Piyasasının Gelişimi	14
2.3.Türev Ürünleri Kullanım Amaçları	16
2.3.1.Riskten Korunma (Hedging) Amaçlı Kullanım.....	17
2.3.2.Spekülasyon Amaçlı	17
2.3.3.Arbitraj.....	18
2.4.Türev Ürün Argümanları	18
2.4.1.Forward Sözleşmeler	18
2.4.1.1.Faiz Oranı Forward Sözleşmeleri	19
2.4.1.2.Döviz Forward Sözleşmeleri	20

2.4.2.Futures Sözleşmeleri.....	20
2.4.2.1.Faiz Futures Sözleşmeleri	21
2.4.2.2.Döviz Kuru Futures Sözleşmeleri	22
2.4.2.3.Borsa Endeksi Futures Sözleşmeleri	22
2.4.3.Swap Sözleşmeleri	22
2.4.3.1.Faiz Swap Sözleşmeleri	23
2.4.3.2.Döviz (Para) Swap Sözleşmeleri	23
2.4.4.Opsiyon Sözleşmeleri.....	25
2.4.4.1.Döviz Opsiyonları	25
2.4.4.2.Hisse Senedi Opsiyonları	25
2.4.4.3.Endeks Opsiyonları.....	26
2.4.4.4.Faiz Opsiyonları.....	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TÜREV	
ÜRÜNLERİ KULLANIMI	27
3.1. Literatür Taraması	27
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN 2013-2019	
YILLARI ARASI TÜREV ÜRÜNLERİ KULLANIMI	31
4.1.Veri ve Yöntem.....	31
4.2.Çalışmaya Konu Olan Mevduat Bankalarının 2019 Yılı İtibariyle Aktif Büyüklüklerine Göre Sıralaması	31
4.3.Türkiye’de Bulunan Mevduat Bankalarının 2013-2019 Yıllarını Kapsayan Dönemleri İçinde Türev Ürünleri Kullanımı	32
SONUÇ	64
KAYNAKÇA	67

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Güllü GÜZEL
	Numarası	194226001006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat Ana bilim/ İktisat Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Erdal ARSLAN
	Tezin Adı	Türkiye’de Bulunan Mevduat Bankalarının 2013-2019 Yılları Arası Türev Ürünleri Kullanımı

ÖZET

Türev ürünler, değerinin diğer bir ürünün değerine bağlı olduğu ve gelecek dönemlerde gerçekleşecek olan teslimat ve fiyat kararlarının bugünden gerçekleştirildiği ürünler olarak tanımlanmaktadır. Bu ürünler; opsiyon, forward, futures ve swap sözleşmeler olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir. Bu argümanlarla ilgili yapılan ilk işlem yani modern türev piyasaları 1800’lü yıllar olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise türev piyasalar VIOP’ un kurulması sonucunda 1980 yılından sonra gelişme göstererek kullanımını arttırmıştır.

Bu çalışmada amaçlanan ise Türk bankacılık sektörünün 2013-2019 yıllarını kapsayan dönemleri arası türev araçları kullanımı ile ilgili istatistiki verileri incelenmesidir. Bu veriler dahilinde, bankaların risklere karşı üstlendikleri önlemlere istinaden bahsedilen riskler karşısında hangi tür finansal enstrümanların kullanıldığına bakılmaktadır.

Bu bağlamda bankaların çoğunlukla türev ürünleri risklerden korunmak amacıyla değil de kâr amacıyla al sat işlemlerinde kullandığı sonucuna varılmaktadır. Özellikle Türkiye’de ki döviz ve faizlerdeki oynaklıklar nedeni ile en fazla kullanılan swap iken en az kullanılan ürünün ise futures olduğu görülmektedir. Doğru

kullanıldığında, bankalar için geleceğe güvenle bakmalarını ve işlem gördüğü ülkenin ekonomisinin de istikrara kavuşmasını sağlayabilmektedir. Ancak Spekülasyon güdüsü ile kullanıldığında ise devasa kayıplarada sebebiyet verebilen araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Türev Araçlar, Risk, Swap, Futures, Opsiyon, Forward

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Güllü GÜZEL
	Numarası	194226001006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat Ana Bilim/ İktisat Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Erdal ARSLAN
	Tezin İngilizce Adı	Use of Derivative Products by Deposit Banks in Turkey Between 2013-2019

ABSTRACT

Derivative products are defined as products whose value is dependent on the value of another product and where future delivery and price decisions are made today. These products; It is examined under four headings as option, forward, futures and swap contracts. The first transaction made regarding these arguments, that is, the modern derivatives markets, seems to be in the 1800s. In Turkey, as a result of the establishment of VIOP, derivatives markets developed after 1980 and increased their use.

The aim of this study is to examine the statistical data on the use of derivative instruments in the Turkish banking sector between the years 2013-2019. Within the scope of these data, it is examined what kind of financial instruments are used against the aforementioned risks, based on the measures taken by the banks against the risks.

In this context, it is concluded that banks mostly use derivative products in buy and sell transactions for profit rather than hedging from risks. Especially in Turkey, due to the volatility in foreign exchange and interest rates, it is seen that while swap is the most used product, the least used product is futures. When used correctly, it

can enable banks to look to the future with confidence and stabilize the economy of the country in which they are traded. However, when used with the motive of speculation, they appear as tools that can cause huge losses.

Keywords: Banking, Derivative Instruments, Risk, Swap, Futures, Option, Forward

Kısaltmalar Listesi

BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMS	Türkiye Muhasebe Standardı
TP	Türk Parası
YP	Yabancı Para
K/Z	Kar/ Zarar

Tablolar Listesi

Tablo-1: Döviz Swap Sözleşme Örneği.....	24
Tablo-2: 2019 Yılı İtibariyle Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması (Milyon TL)...	31
Tablo-3: Nazım Hesaplar, Finansal Türev Araçlar (Milyon TL).....	32
Tablo-4: Bankacılık Sektörü Gelir Gider, Ticari Kar/ Zarar, Net (Milyon TL).....	33
Tablo-5: Kamu Sermayeli Bankalar Gelir Gider, Ticari Kar/ Zarar, Net (Milyon TL).....	33
Tablo-6: Özel Sermayeli Bankalar Gelir Gider, Ticari Kar/ Zarar, Net (Milyon TL).....	34
Tablo-7: Yabancı Sermayeli Bankalar Gelir Gider, Ticari Kar/Zarar, Net (Milyon TL).....	34
Tablo-8: T.C. Ziraat Bankası Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası).....	35
Tablo-9: Türkiye İş Bankası A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası).....	38
Tablo-10: T.C. Halk Bankası A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası).....	41
Tablo-11: Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası).....	44
Tablo-12: T.C. Garanti Bankası Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası).....	47
Tablo-13: T.C. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası).....	50
Tablo-14: T.C. Akbank T.A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası).....	53
Tablo-15: T.C. QNB Finansbank A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası).....	56
Tablo-16: T.C. Denizbank A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası).....	59

GİRİŞ

Türev ürünler, çağımızın finans piyasalarının temelinde bulunan büyük bir öneme sahip olan finansal enstrümanlardan biridir. Türev ürünleri tanımlarken öncelikle fiyatının diğer bir ürünün fiyatına bağımlı olduğu ve farklı dört türü olduğu bilinmelidir. Bu araçlar; opsiyon sözleşmeleri, forward sözleşmeleri, futures sözleşmeleri ve swap sözleşmeleri olmak üzere dört tanedir. Bu finansal enstrümanlar; dayanak gösterildiği varlığa ve işlem gördüğü piyasalara göre değişik şekillerde sınıflandırılmasına olanak sağlamıştır (Anbar ve Değer, 2011, s. 78).

Başta bankalar olmak üzere birçok sektör türev ürünlerin önemli kullanıcılarındandır. Özellikle bankalar geleneksel fonksiyonları olan mevduat alma ve kredi verme gibi işlemleri neticesinde birçok finansal riskle baş etmek zorunda kalmışlardır. Bankalar türev enstrümanlar sayesinde spot piyasalar üzerinde şuan da ve gelecekte alacakları pozisyonlarına eşit yada tersi yönde bir pozisyonda kalarak aktif ve pasif konumlarını hedge edebilme şanslarına sahiptirler. Bu şekilde fiyatların aldığı yön önemsizleşerek bir piyasadaki kaybı başka bir piyasadaki kazançla karşılayabilmektedir (Hundman, 1998, s. 68).

Bankalar türev enstrümanları sadece kendilerini riske karşı korumak amacı ile kullanmazlar. Globalleşen bir dünyada farklı sektörler üzerinden arbitraj yaparak kaynak maliyetlerini azaltmada, borç alma ve verme seviyelerini yükseltmek, yeni sektörler oluşturmak ve bu piyasalarda varlığını devam ettirebilmek, düzenleyici roldeki kurumların engellerinden sıyrılma, oluşan yeni ihtiyaçlara karşılık vermek ve uluslararası parasal güçlerle baş edebilmek için kullanırlar. Bankaların azınlıkta sayılabilecek bir kısmı ise komisyon geliri kazanabilmek için türev piyasalarda başkalarının ismine dealer olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak bankaların çoğunluğu son kullanıcı olmayı tercih ederek türev araçlardan sadece finansal risk ve spekülasyon getirileri için yararlanmayı seçmişlerdir (Fan, Mamun ve Tannous, 2009, s. 9).

1970 yılının sonu ve 1980'in başlarında piyasalar üzerindeki risklerin atması ile birlikte bankalar türev enstrümanlara büyük önem vermeye başlamıştır. Özellikle döviz ve faiz üzerindeki büyük oynaklıklar sebebi ile farklı araçlar aranmaya başlanmıştır. Bu dönemlerde artış gösteren riskle birlikte bankaların ellerinde

bulundurmaları gereken zorunlu karşılık oranlarında da bir artış gözlemlenmektedir. 2013 yılında Türkiye'deki yerli-özel mevduat bankalarına baktığımızda kullanılan türev finansal araç miktarının 195.134 (Türk Parası) ve 398.972 (Yabancı Para) olduğunu toplamda ise 594.105 Milyon TL olduğu görmekteyiz. Globalleşme ile birlikte artan risk sonucunda 2019 yılına baktığımızda ise kullanılan türev finansal araçların 388.603 (Türk Parası) ve 1.084.328 (Yabancı Para) toplam miktarın ise 1.472.931 milyon TL olduğu gözlemleyebiliriz. Ayrıca Türk bankacılık sektörünü incelediğimizde bilanço dışı işlemlerin tutarı 2.071.018 milyon TL iken bilanço dışı işlemler arasında bulunan türev finansal araçlarının hacmi 1.472.931'dir. Türkiye'deki bankacılık sektörünün en fazla kullandığı türev enstrüman ise para swap sözleşmeleridir. Ekim 2019 itibariyle, gerçekleştirilen türev sözleşmelerinin %50,3'ünü para swap sözleşmeleri oluşturmaktadır (BDDK, 2019).

Bu amaçla, türev ürünlerin en büyük kullanıcısı olan Türkiye'de bulunan bankaların 2013-2019 yıllarını kapsayan dönemlerde oluşan riskler karşısında türev ürün kullanım yoğunluğu miktarı belirlenmektedir. Dolayısıyla bu çalışma ile bankacılık sektörünün karşılaştığı riskler çerçevesinde hangi türev ürünleri kullanarak oluşan problemlere çözüm önerisi geliştirebileceği hakkında sektöre fayda sağlanacağı öngörülmektedir. Ek olarak risk yönetimi konusunda bankacılık sektörünün etkin olup olmadığı konusunda şeffaf bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmüştür. Konu ile ilgili literatür taraması yapılmış ancak Türkiye'de ki aktif büyüklükleri açısından en büyük ilk 9 bankanın 2013-2019 yıllarını kapsayan dönemlerinde türev ürün kullanımları ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle çalışma özgün bir değer taşımaktadır.

Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde mevduat bankalarının karşılaştıkları risk türlerine değinilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise türev araçların kullanımı ile ilgili tarihi bilgilere değinerek ilk çıkış noktalarına ve Türkiye'de ki seyrine bakılmaktadır. Üçüncü bölümde konu ile alakalı benzer çalışmalara yer vererek izlenilen çözüm yolları ve son olarak sonuçlarına değinilmektedir. Son olarak dördüncü bölümde ise Türk bankacılık sektörünün 2013-2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında türev ürünleri kullanımı ile ilgili istatistiki verileri incelenmekte ve kullanım amaçlarına göre sınıflandırılmaktadır. Ek olarak, genel bir değerlendirme yapılarak sonuç bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: RİSK KAVRAMI, YÖNETİMİ, ÇEŞİTLERİ VE BANKALARIN KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER

1.1.Risk Kavramı

Risk kavramı öncelikle iktisadi ve sosyal alanlarda yoğun olması nedeni ile insanlara tüm yaşamları boyunca varlığını belli etmektedir. Bu kavramın iktisadi açıdan tanınırlığı ise riskin oluşturduğu negatif sonuçların etkisini çoğunlukla bireyleri etkileyerek göstermesidir. Risk kelimesi insan zihninde belirsizlik kelimesiyle aynı anlamı ifade etmektedir (Donaldson, 1964, s. 6).

Çoğunlukla bir zararın meydana gelmesi olarak anlaşılan risk kavramı, bankalar tarafından başarısızlık olarak algılanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu kavram bankaların kabul ettiği ya da yapılmasını talep ettiği sorumlulukların yerine getirilmemesi veya beklentilerinin karşılanmaması neticesiyle oluşan zarar olasılığıdır (Alkın vd., 2001, s. 105).

Genel anlamda iktisadi literatürde risk, gerçek gelirle beklenen gelir arasında oluşan negatif farktan oluşan olasılık şeklinde açıklanmaktadır. Gelecekte oluşabilecek finansal hareketler ile ilgili etkin tahminlerin yapılamaması sonucu oluşan risk, büyük parasal değerler söz konusu olunca önemini daha da çok artırmaktadır (Ağaoğlu, 2000, s. 68-79).

1.2.Risk Yönetiminin Amacı

Risk yönetiminin asıl amacı, karlılık seviyesini artırabilmek hedefiyle sermaye, kazanç ve riski bir arada kullanarak, piyasalarda ortaya çıkan talep fazlasını karşılayabilen bir sistemin oluşturulması ile planlanan stratejik bazlı amaçların gerçekleştirilmesidir. Artan riskin kazancının da yüksek olması nedeni ile bu risklerin tanımlanması ve çözümüne odaklanmak gün geçtikçe büyük önem taşımaktadır (Tezel, 2001, s. 43-44).

Bu bağlamda bankalar üstlendikleri riskleri etkin bir şekilde yöneterek ellerindeki sermayeyi randımanlı şekilde idame ettirmeyi hedeflerler. Çünkü bankacılık alanında risk yönetimi; bankanın geleceğe dair nakit akışını kapsayan risk kazanç yapısını ve uygulanması gereken çalışmaların seviyesini ve vasfını takip

ederek, gerekli şartlarda farklılaştırmak gibi faaliyetlere dair işleyiştir (Bessis, 2002, s. 14).

Yanlış risk yönetiminde ise sonuçların oldukça ağır neticeleri açığa çıkarması risk yönetiminin ne kadar ciddi bir konu olduğunu göstermektedir. Günümüzde ise dünyanın en çok kazanan şirketlerinden olan Anderson, World.com gibi şirketlerin verimli bir risk yönetimi anlayışı olmaması ve devamında usulsüzlüklerin yaşanması ile kaçınılmaz bir sürece girerek batmalarına yol açmıştır (Kalkan, 2007, s. 15).

1.3.Risk Yönetiminde Tarihsel İşleyiş

1930'lu yılların ekonomileri derinden sarsması ile birlikte bankacılık alanında hızlı bir değişim meydana gelmiştir. Bankaların yüksek miktardaki gelirlerini yitirmesi ve buna rağmen oluşan tehlikeye karşı bir farkındalık yaratılmaması bu sektörde büyük kayıpların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Çünkü bu zamanda bankacılık alanı için en önemli problem paranın akışkanlığı olması nedeni ile oluşturulan bütün tedbirler likidite üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bankaların risk almaya başlaması 1930 krizinin yansımalarının azalması ile yani Keynesyen politikalar yardımı sonucunda başlamıştır (Tulgar, 1993, s. 19).

Bu Keynesyen politikalara rağmen bu dönemde bankacılık sektörünün oldukça etkisiz bir konumda olması yaşanan İkinci Dünya Savaşı ile birlikte varoluşlarını devam ettirebilmek amacıyla başka yeniliklerin aranmasına sebep olurken bankalar özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde yer almaya başlamışlardır. Ülkelerin savaş döneminden sonra banka bilançolarını iyileştirmek ve imar faaliyetlerini çabuklaştırmak adına çıkardığı borç senetleri, kredi taleplerinde azda olsa pozitif bir etki yaratmasına rağmen yeterli seviyede bir iyileşme meydana getirememiştir. 1950'lili yıllarda ise bankalar, kredi talebinin büyümesi ile bu talebi ellerindeki mevduatın beraberinde devlet tahvili ve borç senedi ile gerçekleştirmişlerine ve oluşan bu pozitif durumda bankaların artık aktif kontrolünün ehemmiyetini anlamalarına neden olmuştur. 1960'lara gelince oluşan kredi talebinin artık karşılanamaz duruma gelmesi bankaların aktif kontrolünün önemini azaltarak yerini pasif kontrolüne bırakmasına sebebiyet vermiştir. Pasif kontrolünde ise kullanılan ilk araçlar mevduat sertifikaları Euro ve dolar olmuştur. Bu dönemin sonlarına gelindiğinde ise bankaların kazançlarını yükseltmesi ve büyüme ile birlikte fon talebi

yükselerek fon maliyetlerinde bazı oynaklıkları doğurmuştur. Başkalaşan faiz seviyeleri bankalar için tedbir alınmasının artık zorunlu bir durum olduğunu göstermesi ile risk taşıyan bir konuma ulaşmış ve gerekli uygulamaları da beraberinde getirmiştir (Kılınç, 1991, s. 51).

1970’li yıllara gelindiğinde Bretton Woods sisteminin yıkılmasıyla kur, faiz ve fiyatlarda oluşan oynaklıkların artması sonucu risk yönetimi elzem bir duruma geldiği için yeni finansal enstrümanlar arayışına girilmiştir. 1970’li yılların ilk yarısında faiz seviyelerinde oynaklıklar her ne kadar az olsa da 1970’in ikinci yarısında yaşanan önemli oynaklıklar ile birlikte bankalar farklı finansal araç arayışlarına girmiştir (Kahraman, 2000, s. 46).

1975-1980’li yıllar arasında likidite kelimesi yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır. Önceden nakit hale getirilebilir bir varlık değeri taşırken bu dönemde yeni fon temin etme kapasitesi anlamına gelmektedir. Fakat likidite kavramının anlamının farklılaşması, faiz seviyelerinin oldukça dalgalı olduğu bir döneme denk gelerek bankacılık sektörünün faiz riski ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Çünkü bu dönemde bankaların aktif gelirleri değişmezken, faiz seviyesinin yükselmesi sonucu fon giderlerinin de artmasına yani bankaların kayıplarının artmasına neden olmuştur. Bu gibi risklere karşı bankaların aldığı ilk tedbir, sunulan her krediyi farklı faiz seviyeleri ile gerçekleştirmek olmuştur. Ancak ortada olan bu riskin alıcıya devredilmesi, kredi riskini ortaya çıkarmıştır. Bu yıllarda kur farklarının meydana gelmesi ile oluşan likidite ve faiz riski dışında kur riski de bankalar için tehdit olmaya başlamış ve risk kontrolünün geniş anlamda gözden geçirilmeye başlanması mecburi hale gelmiştir (Kılınç, 1991, s. 51).

Uluslararası alanda meydana gelen oynaklıklar neticesinde, 1990’lı yıllarda yeni yasal ayarlamalar yapılmaya başlanmıştır. 1997’de Basel Komitesi, “Etkin Bankacılık Denetim ve Gözetimin Temel Prensipleri” isimli bir rapor yayınlayarak bu alanda hizmet veren kuruluşların etkin bir denetim yapısına kavuşmasına dair zorunlu maddeleri tanımlamıştır (Kahraman, 2000, s. 46).

1.4.Bankaların Karşılaştığı Riskler

Bankalar ellerinde bulundurduğu varlıkları yettiği sürece ve bu varlıklar için amaçladıkları kazançlar garantilendiği takdirde birtakım mali riskleri üstlenme

eğilimindedirler. Belirlenen bu mali riskleri üzerine almak ya da almamak veya kabullenilen risk nedeniyle şu an veya ileri bir süreçte riski düşürücü enstrümanlara başvurmak tamamıyla bankaya kalmıştır. Bu bağlamda kabullenilen risklerin yönetim birimleri tarafından tanımlanan sınırlar dahilinde ve risk iştahı kapsamında uygulanıp uygulanmadığı devamlı olarak gözden geçirilmelidir. Bankacılık sektöründe kabul edilen risk için gerekli kaynak olan mali pozisyonların nominal tutarları ya da bilançoda bulunan değerleri, belirlenen süre içinde herhangi bir başkalaşma yaşamasa dahi risk etmenlerindeki (kredi yükümlülerinin borçlarını ödememe ihtimali, faizlerde meydana gelebilecek ani değişimler, döviz kurunun devamlı değişmesi vb.) dalgalanmalar sebebiyle bankanın üstlendiği risk neticesinde yaşayabileceği zayı, müteakibinde sermaye gereksinimi anlık olarak farklılık gösterebilmektedir.

Bankaların riskleri idare ederken, riski düşürebilecek enstrümanları uygulayabilme dahası riski ortaya çıkaran durumları satarak dağıtma gibi olanakları vardır. Mali riskler güvencelerle ve türev enstrümanlar ile düşürülebilir. Üstlenilen riskin düşürülmesi ya da devredilmesi için uygulanacak araçlar belirlenirken, bu araçların bankaya vereceği koruma seviyesi ve oluşabilecek zararı da hesaba katılır. Söz temsili banka vereceği bir kredi için hiçbir garanti almamanın yanı sıra krediyi çeşitli usullerde güvenceye alarak uğradığı riski de düşürebilir. Bu riskin düşürülmesi, verilen kredi neticesinde elde edilebilecek ek kazançtan vazgeçilmesine neden olabilir. Devasa meblağlardaki kurumsal ve ticari krediler için güvenli risklerin alınması, krediyi alan tarafın hareketlerinin incelenmesi, kredi ve teminatların değerliliğinin ise takibini gerektirmektedir.

Verilmiş olan güvenceler haricinde bankaların yüklendiği mali riskleri sabit tutmak, düşürmek ve aktarmak için uygulanabilecek en verimli araçlar türev ürünler iken aynı zamanda yanlış kullanım dahilinde bankayı büyük zararlara sokabilecek araçlardır. Türev ürünler, bankacılık sektöründe büyük maliyetleri önlerken, umulmayan kazançlardan da yoksun bırakabilir. Karışık işlevlerine ve uygulamadaki zorluklarına rağmen, türev araçlar, mali riskleri doğuran belirsizlik durumlarını yok edebilecek en verimli enstrümanlardır (Altıntaş, 2018, s. 32).

1.4.1.Kredi Riski

Kredi riskini en temel şekilde anlatmak gerekirse, bankaya borcu olan birinin ya da karşı tarafın üstlenilen sorumlulukların tanınan koşullara uygun şekilde tamamlanmaması riskidir. Kredi riski denetiminde bankanın asıl hedefi, belirli bir oranda kredi riskini üstlenerek en optimal kazancı elde etmektir. Bankalar, bireysel kredi vermek ve işlem yapmanın yanında portföyde bulunan riski de minimize ederek kontrol edebilmektedirler. Buna ilaveten bankalar, kredi riski ile halihazırda bulunan başka riskler arasında bulunan bağlantıları göz önüne getirmelidir. Kredi riski söz konusu olduğunda verimli yönetim çok yönlü bir tamamlayıcı parça olmanın yanı sıra bankacılık sektöründe uzun süreçte kazanç için zorunlu bir parçadır (Basel Committee on Banking Supervision, 1999, s. 1).

Kaynaklarda kredi riski, borçlu tarafın banka ile arasında imzalamış olduğu sözleşmedeki sorumluluklarını temerrütte kalmadan veya kaldığı andaki risk olarak tanımlanmaktadır. Kredi riski özellikle küçük oranda bulunan mühim müşterilerin borçlarını ödeyememe durumuna düşebilecekleri derecede devasa zararlarla karşı karşıya kalmasından sonra oldukça dikkate değer bir hale gelmiştir. Kredi riski çoğunlukla riskin boyutuna göre iki şekilde sınıflandırılır. İlk olarak risk miktarına göre yani risk neticesinde kaybedilen meblağa göre iken ikinci olarak ise riskin kalitesine göre farklı seviyelerde sınıflandırılmaktadır. Aynı zamanda bu sınıflandırmalar bankanın kendi içinde bulundurduğu “içsel riskler” ya da derecelendirme kuruluşları tarafından belirlenen “dışsal dereceler” şeklinde tanımlanabilir. Riskin kalitesi borcun ödenmemesi halinde riskin temerrüde kalma durumunu niceleme durumudur. Bankalarda borç verdikleri müşterilerinin sınıfları, dereceleri ve bilgileri bulunmasına rağmen belirsizliklere karşı oluşabilecek zararları hakkında tutarlı bir sonuç belirleyemeyebilirler. Bunun nedeni ise; bu zarar bir güvenceye dayandırılabilceği gibi üçüncü bir taraf aracılığıyla veya batma neticesinde varlıkların likiditelerine dayandırılabilmesidir (Aloğlu, 2005).

1.4.2.Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski, faiz seviyelerinde muhtemel ve umulmayan farklılıklardan dolayı mali araçların fiyatlarında oluşan sabit olamama durumundan ve neticesinde bankaların mali pozisyonlarında ortaya çıkan negatif sonuçlar olarak tasvir

edilmektedir. Bu risk, faiz kazancı elde etmek için yapılan yatırımlardan veya bu yatırımlardan dolayı ulaşılan kazançların faiz oranında meydana gelen dalgalanmalardan negatif etkilenmesi riskidir (Kurun, 2005, s. 5).

Bu duruma bir örnek vermek gerekirse, faiz seviyesinde oluşan bir artış ile bankanın portföyünde olan sabit kazançlı varlıkların fiyatlarının azalması ya da bankanın aktiflerinin çoğunlukla bu sabit kazançlı varlıklardan ibaret olması, bu nedenle de bankanın pasiflerindeki değişkenlikler ile birlikte faiz seviyesinde ani değişimlerin yaşanması sonucu bankanın zarara girmesi şeklinde gösterilebilir.

Bankacılık sektörü bu riskten korunmak amacıyla 2 politika geliştirmiştir. İlk olarak, bankanın elinde bulundurduğu aktif ve pasif kalemlerinin mühletlerini olabildiğince denk tutarak faiz oranı riskini yok etmeye çalışmaktadır. Bu Politika her ne kadar verimli gibi görünse de faaliyete sokulması oldukça zordur. Zira, bankalar uygulamaları icabıyla kısa vadeli varlıklar ile uzun vadeli kredi kullandırır. İkinci politika ise bu çalışmanın da devamında incelenecek olan türev ürün argümanlarının uygulanmasıdır (Ertürk, 2010, s. 63-64).

1.4.3.Likidite Riski

Likidite riskini tanımlayacak olursak; Bir bankanın nakit paraya gereksinim duyduğu bir sürede elindeki varlıkları nakit paraya dönüştürememesi nedeniyle kayba uğrama riskidir. Başka bir deyişle, tanımlanan bu risk bankanın gerektiği zamanda sorumluluklarını gerçekleştirememesi durumu olarak yorumlanabilmektedir (Diamond ve Rajan, 1999, s. 287).

Bankaların söz konusu riskle karşı karşıya kalmasının bir hayli sebebi vardır. Bu sebeplerden belki de en önemlisi bankaların sahip olduğu aktif ve pasif varlıklarının sürelerinin birbirine uyumsuz oluşudur. Çünkü bankaların aktif varlıkları pasif varlıklarından oldukça uzun vadelidir. Yani bankalar kredi arz ederken çoğunlukla aldıkları mevduatın vadesine göre daha uzun vadede verirler. Bu nedenle de bankanın aldığı mevduatın zamanı bitince banka yeni kaynaklar talep edecektir ama bulamaması durumunda ise likidite açığı ortaya çıkmış olacaktır (Diamond, 1991, s. 710).

Başka bir yönden, arz edilen kredilerin geri ödemelerinin gerçekleştirilmemesi ise bu bankaların aktif yapılarının zarar görmesine bu ise likidite riskinin doğmasına

neden olmaktadır. Bankalar, geri ödemelerin gerçekleşmeme oranı yükseldikçe para alımı olmadığı için nakit paraya erişemeyeceklerdir. Ancak insanların veya kurumların kredi talepleri olduğu sürece bankalarda nakit verme zorunluluğuna sahiptirler. Bu şekilde bankalar gittikçe artan bir likidite sorunu ile yüz yüze gelmektedirler.

Bankaların sözü edilen riske maruz kalmalarının diğer bir nedeni ise, ülke içinde veya uluslararası alanda yaşanan iktisadi ya da siyasi konular nedeniyle toplumun, bankaların çökme riskiyle karşılaşacağından korkması sonucu bankalarda bulunan mevduatlarını birdenbire çekme istekleridir. Bu gibi şok edici bir durumda bankalar az zamanda oldukça fazla oranlarda nakit para bulabilmeleri güç olduğu için likidite riskinde bir artış gözlemlenmektedir (Diamond ve Dybvig, 1983, s. 417).

1.4.4.Piyasa Riski

Piyasa riski, bankaların servetlerini bulundurduğu pozisyonların, her an mali piyasalarda oluşabilecek olan oynaklıklardan meydana gelen faiz, kur ve hisse senedi değerlerindeki başkalaşmalara dayanan riskler sebebiyle ortaya çıkan zarar etme olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Bu açıklamaya baktığımızda piyasa riskinin; bankaların kabul ettiği faiz, döviz ve likidite risklerinin özünü oluşturduğunu görmekteyiz.

Piyasa risk özellikle oynaklığı yüksek olan ekonomilerde bankacılık sektörünün yoğun olarak karşı karşıya kaldığı bir risk türüdür. Oynak bir yapıya sahip olan piyasalarda çalışan bankalar için piyasa riskinin en açık işaretleri ise likidite ve açık pozisyonudur (Borluk, 2004, s. 23).

Kısaca piyasa riski, bir bankanın parasal durumunun, piyasada meydana gelen oynaklıklar ya da ters yönlü değer oynamaları neticesinde karşılaşacağı risk olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle de bankaların maruz kaldığı riskler arasında en temel olanıdır.

Bahsedilen piyasa riski daima varlığını koruyabilen bir risk çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu riskin boyutu ise piyasanın karakteristik özelliklerinin dönüşümü ile ilişkili olmasının yanı sıra piyasa riskini ölçmek ve denetlemek için portföy değerlerinin değişkenlik seviyelerine sınır eklenmesi gerekmektedir. Bu risk

diğer finansal risklerle benzer şekilde çeşitli ve başkalaşıma açık bir risk çeşididir (Alkin vd., 2001, s. 117).

1.4.5.Hisse Senetleri Fiyat Riski

Bankacılık sektörü kazanç ve sermaye elde edebilmek amacıyla veya likiditesi fazla olan menkul kıymetlerde olmak niyetiyle hisse senetleri üzerine yatırım yapmayı tercih etmektedirler. Yatırım yaptıktan sonraki zamanlarda bankaların istediği gibi menkul kıymetlerin değerinde bir artış yaşanarak büyük kazançlar elde edilebilir ya da aksi durumunda değerlerde ani bir düşüş yaşanarak büyük kayıplara neden olabilir. Oluşan bu riskin adı ise, hisse senedi fiyat riskidir (Kaval, 2000, s. 187).

1.4.6.Döviz Kuru Riski

Bankalar için döviz kuru riski, Yabancı Para (YP) türünden olan alacak ve borçların Türk Lirasına (TL) kıyasla olası değer farklılaşmalarından oluşabilecek kayıplar olarak tanımlanabilir. Döviz kuru riski, bankanın bilanço içi ve dışı esas dövizlerinin ve sorumluluklarının birbirini karşılayacak miktarda bulunmaması nedeniyle oluşmaktadır.

Bir bankanın yabancı para türünden aktif ve pasif vaziyeti YP pozisyonu olarak adlandırılmaktadır. 3 çeşit yabancı para pozisyonu vardır.

Açık yani kısa pozisyon: Bankanın mevcut bilançosundaki Türk Lirası cinsinden pasiflerinin miktarının aktiflerinden az olması, Yabancı Para cinsinden pasiflerinin miktarının aktiflerinden fazla olmasıdır.

Uzun pozisyon: Bankanın mevcut bilançosundaki Türk Lirası cinsindeki pasiflerinin miktarının Türk Lirası cinsindeki aktifleri miktarından fazla olması, Yabancı Para cinsinden pasif varlıklarının miktarının Yabancı Para aktiflerinden az olmasıdır (Babuşcu ve Hazar, 2014, s. 154).

Denk Pozisyon: Bankanın Türk Lirası cinsinden pasiflerinin miktarının Türk Lirası aktiflere, Yabancı Para pasiflerinin miktarının ise Yabancı aktiflerinin miktarına denk olmasıdır.

Bankacılık sektörü maruz kaldığı döviz kuru riskini azaltmak amacıyla bilanço içi ve dışı faaliyetler gerçekleştirebilir. Söz gelimi, bankanın yeterli tutarda döviz yok ise döviz talep edebilir. Bu duruma bilanço içi uygulama denmektedir. Bilanço

dışı uygulamalarda ise türev enstrümanlarla işlem yaparak halihazırda bulunan döviz kuru riskinden kurtulmaya çalışır (Özbek, 2019, s. 6).

1.4.7. Operasyonel Risk

Riskleri denetlemek ve yürütmek çoğunlukla bankaların üstlendikleri risklerin saptanması, olanağı var ise karşılaştığı riskleri oranlama sürecidir. Bahsedilen bu süreç dahilinde verimli bir sermaye tasarısı yapılması, takip edilmesi, karşılaşılan risklerin gözlemlenmesi, ihtiyaç duyulan sermayenin saptanması ve üstlenilen risklerin incelenerek düşürülmesi için zaruri ilerlemelerin yapılarak bankanın üst düzey idarecilerine gerekli bilgilerin bildirilmesini kapsamaktadır. Bu boyut dahilinde operasyonel risk kavramı; bütün bankacılık mekanizmasının içinde, uygulamalarında ve yönteminde doğal olarak bulunmaktadır. Verimli bir operasyonel risk kontrolü daima bankacılık sektörünün ana ilkesi olmuştur. Güçlü operasyonel risk kontrolü; idare ve üst idarecilerin ürün portföylerini, uygulamalarını ve yapısını idare etme aktivitesinin bir göstergesidir (Basel Committee on Banking Supervision, 2011, s. 3).

Operasyonel risk kavramı başka risk çeşitleriyle kıyaslandığında birtakım farklı nitelikler göstermektedir. Bu nitelikler arasından özellikle en önemlisi ekseriyetle tek taraflı olması ve muhtemel kazanç ile ilişkili olmamasıdır. Öngörülen riskin başka bir tarafa transfer edilmesi veya önlem niyetiyle bir yöntemin uygulanması oldukça zordur. Özellikle son meydana gelen milletlerarası mali krizlere baktığımızda asıl sorunun operasyonel riskten kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Kredi arz etme ve menkul kıymetleştirme konusunda oluşan verimsizliklere engel olmak için yapılması gerekenlerin uygulanmaması organizasyonda birtakım eksikliklerin olduğunu göstermektedir. Menkul kıymetleştirme sürecinde operasyonel riskin bir kurumdan diğer kurumlara transfer edilmesi sonucunda istikrarlı bir risk oluşumunu tetiklemiştir. Bu nedenle, bankalar operasyonel riski idare etmenin hem bireysel bazda hem de sistematik seviyede mali dengeyi oluşturabilmek için çok önemli olduğunu anlamışlardır. Yıllar boyunca meydana gelmiş olan finansal krizlerin büyük boyutlardaki kayıplarının asıl sebebinin kredi ve piyasa riskleri olduğu düşünülerek operasyonel risk kavramı göz ardı edilmiştir. Neticede operasyonel risk

uygulamalarının tekrardan düzenlenmesi söz konusu olmuştur. Bunlar arasında mühim olanlar ise şunlardır;

- Yatırım faaliyetleri, günden güne artan komplike kurum yapıları ile gelişen bankalar arasında oluşan iş birlikleri ve devirler sonucunda kurumların bütünleşme ve uyumlarında meydana gelebilecek olası çarpıtma işlemleri
- Sanal ticaret ve sanal bankacılığın ilerlemesi ile emniyetsizliğin ve siber suç sorunlarının artması
- Beşer-i ve sistematik problem benzeri operasyonel risklerin maskelendiği bankacılık sektörünün devasa teknolojik şirketlere yatırım yapması
- Piyasalarda oluşan riskleri düşürmek niyetiyle çeşitli türev enstrümanlarının kullanılması sonucunda operasyonel risk yapısının giderek artması

Oluşan bu koşullar durumunda yaşanmış olan mali krizlerle birlikte çeşitli unsurlar belirlenmiştir. Doğru olmayan işçi tutumları, elverişsiz iş faaliyetleri, iç kontroldeki düzensizlikler, yatırım konusundaki saydamlığın azalması, liyakatsizlikler ve yanlış raporlamalar ile birlikte yeni çalışmalar gereksinmiştir (Birindelli ve Ferretti, 2017, s. 1-10).

İKİNCİ BÖLÜM: TÜREV ÜRÜN KAVRAMININ TARİHÇESİ VE TÜREV ÜRÜN ARGÜMANLARI

2.1. Türev Ürün Kavramı

Türev ürünler, değerinin diğer bir ürünün değerine bağlı olduğu ve gelecek dönemlerde gerçekleşecek olan teslimat ve fiyat kararlarının bugünden gerçekleştirildiği piyasalar olarak açıklanmaktadır. Diğer bir deyişle, bu ürünler farklı bir ürünün vade bitimi ya da vade ortasında belirlenen fiyatına bağlı olan iktisadi varlıklardır. Türev ürünlerin dayanak olarak bağlı olduğu ürünlere pamuk, arpa gibi ürünler örnek olarak verilebileceği gibi döviz, hisse senetleri gibi iktisadi varlıklar hatta iktisadi göstergelerde örnek verilebilmektedir (Ceylan, ve Korkmaz, 2004, s. 316).

Finansal risk yönetiminde kullanılan hedging araçları, yenilikçi mali teknikler vb. gibi isimlerle anılan bu ürünler, globalleşen dünyamızın ekonomik ürünleri anlamında en önde gelenleridir. Türev ürün kavramı tanımı gereği ile farklı varlıkların fiyatlarından ortaya çıkan aynı zamanda bazı temel hak ve sorumlulukları meydana getiren sözleşmeler olarak nitelendirilmektedir. Farklı bir deyişle, esas ürünlerin alım satım gibi bazı süreçlerinin daha kolay ve uyumlu olması için tasarlanan, bilinen ürünlerin uyarlamaları olarak düşünülmektedir (Gündüz ve Tural, 1995, s. 3).

Türev argümanlar şu an eskiye oranla çeşit yelpazesini oldukça genişletmiştir. Ancak, türev enstrümanları genel anlamıyla iki başlık altında inceleyebiliriz. İlk olarak çoğunlukla forward ve swap benzeri uygulamaları içeren düzenli bir piyasada işlem görmeyen yani borsada al satı yapılmayan tezgah üstü ürün olarak nitelendirilen ürünler iken ikincisi ise futures ve opsiyon gibi uygulamaları kapsayan ve sistemli bir piyasa yapısına sahip olduğu için borsada al satı yapılabilen iktisadi ürünlerdir (Ebiçlioğlu ve Kahraman, 1999, s. 5).

TMS 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” Standardı madde 9’da türev ürünlerle ilgili şu üç açıklamaya erişilmektedir. Bu maddeye göre aşağıda bulunan üç özelliğe sahip olan finansal araçlar türev ürün olarak tanımlanmaktadır.

“(a) Belirli bir faiz oranında, finansal araç fiyatında, mal bedelinde, döviz kurunda, fiyat ve oran endeksinde, kredi derecesi veya kredi endeksinde ya da başka bir değişkende veya sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal olmayan

bir değişkende (bazen “sözleşmeye konu olan” olarak da adlandırılır) meydana gelen bir değişiklik karşısında değeri değişmektedir.

(b) Net bir başlangıç yatırımı gerektirmemekte veya piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer türden sözleşmelere göre daha az bir net başlangıç yatırımı gerekmektedir ve

(c) Gelecek bir tarihte ödenecektir” (TMS 39, 2006, s. 11).

2.2. Türev Ürünlerinin Ortaya Çıkışı ve Türev Ürünleri Piyasasının Gelişimi

Türev ürünlerinin bilinen tarihi incelendiğinde öncelikle ilk çağda varlığını sürdüren tarıma dayalı ekonomilerini geliştirmiş toplumlarda görüldüğü ortaya çıkmıştır. Ancak bu gibi vadeli işlemleri ilk kez uygulamaya koyan kişi ise M.Ö. 5. yüzyılda Eski Yunan’da yaşamını sürdüren, felsefe ve bilimin öncüsü olarak görülen Miletli bir filozof olan Thales olmuştur. Matematik dâhisi ve astronomi meraklısı olan Thales, Aristoteles’ten elde edilen bilgilere göre yaşamı boyunca biriktirdiği bilgiler sayesinde zeytin miktarının en yoğun olacağı dönemi tahmin ederek zeytin yağı çıkarma atölyeleriyle bir sonraki yılda kendisi ile çalışmaları adına bir sözleşme yapmıştır. Bir sonraki dönemde zeytin miktarındaki büyük artış neticesinde toplumda genel olarak zeytinyağı çıkarma atölyelerine karşı olan bir talep artışı yaşanmıştır. Bunların sonucunda yaptığı sözleşme sayesinde zeytinyağı çıkarma atölyelerini oldukça üst fiyatlarda kiraya veren Thales büyük kazançlar elde etmiştir. Bu sözleşmenin ise zeytin hasadının opsiyonlu satışı olduğu anlaşılmaktadır (Apak ve Uyar, 2011, s. 9).

Diğer bir taraftan opsiyon ve futures işlemler ise o zamanın deyişiyle “zaman pazarlığı” adı verilen uygulamaları 1688 yılında Amsterdam Borsasında da görülmektedir. Buna ek olarak düzenli borsalarda alım-satımı yapılan türev anlaşmalara yakın ilk örnek, 1697’de Japonya’da meydana gelmiştir. Bu piyasada sadece vadeli işlem anlaşmalarına yer verilmiştir. Toprağa dayalı ekonomik sistem içerisinde bulunan Japonya’da toprak sahipleri pirinç arzlarını garanti göstererek finansal alanda nakit para gibi kabul görülmelerini sağlayacak kağıtlar çıkarmışlardır. 17. ve 18. yüzyıl boyunca değeri pirincin fiyatında meydana gelen dalgalanmalara bağlı olan vadeli işlem anlaşmaları ilk olarak Osaka’da bulunan

Yodoya Pirinç Piyasasında “pirinç biletleri” ismiyle daha sonra ise ilk kez düzenli olarak Dojima Pirinç Piyasasında görülmektedir. Ancak ileriki dönemlerde fiyatlar oldukça artma eğilimi gösterince 18. yüzyılda, katı düzenleyici kurallar getirilene kadar türev uygulamalar yasaklanmıştır. 19. Yüzyıla ulaşıldığında ise Chicago, Londra, Frankfurt gibi yerlerde düzenli türev borsaları uygulamaları görülmektedir. Ekonomide büyük etki sahibi kişi ve kurumlar geçmişten beri kullanılan bu türev ürünleri geliştirebilmek adına çok çaba göstererek bu piyasaların globalleşmesine katkı sağlamışlardır (Özşahin, 1999, s. 6).

Bazı kaynaklara göre vadeli işlemlerin ilk uygulandığı dönemler 1800’lerdir. Bahsedilen piyasaların geçmişinde Chicago şehrinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü dünya üzerinde bulunduğu nokta nedeniyle stratejik bir konumda yer alması globalleşen Dünya’da bir ticaret merkezi olmasına neden olmuştur. Tarımsal varlıkların talep ve arz seviyelerindeki farklılıklar nedeniyle her farklı mevsimde değerinde bir yükseliş ve düşüş yaşanmaktadır. Bunun sonucunda ise arz ve talep uyumsuzluklarını ortaya çıkarmaktadır. Tarımsal ürünlerin stoklanması için gerekli olan yerlerin yetersizliği ve erişimin oldukça zor şartlarda gerçekleşmesi bu durumu daha da kötüleştirmektedir. Bu tarz yaşanan olaylardan sonra üretici ve tüccarlar birbirleriyle gelecek zamana dair ticari anlaşmalar imzalamaya yönelmişlerdir. Ancak sağlam bir güven ortamı sağlanamadığı ve vadeli anlaşmaların gereksinimleri tam olarak gerçekleştirmediği için 1848’de 82 tüccarın birleşmesiyle Chicago Board Of Trade ’in temelleri atılmıştır. Bu suretle tarımsal varlıklarda alıcı ve satıcıların belirli bir alanda işlem açmalarını gerçekleştirerek ticaretin artmasına neden olmuşlardır (Serdaroğlu, 2008, s. 3-5).

Daha sonraki süreçlerde İkinci Dünya Savaşı’nın da yaşanmasıyla birlikte 1944’de 44 üye ülkenin katılımıyla ABD’nin Bretton Woods şehrinde bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşma neticesinde sabit kur politikaları kesinleştirilerek doların değerinin altına geride kalan paraların değeri ise dolara endekslenmesine karar verildi. Sonuç olarak bütün paraların değeri doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde altına endekslenerek kur riskinin olabildiğince azaltılması hedeflenmiştir. Fakat bu politikalar işlevini yerine getiremeyince 1971’de sabit kur politikaları tam anlamıyla kaldırılmak zorunda kalınmış ve kurlar arasında yüksek farklar oluşması ile büyük kur riskleri meydana gelmiştir. Buna karşın 1972’e oluşan kur riskinden ötürü yeni

birtakım araçlara ihtiyaç duyulmuş ve döviz futures piyasaları geliştirilmiştir. Zamanla 1981 yılında döviz swapları daha sonra ise 1982 yılında döviz opsiyonları oluşturulmuştur. 1970 yılından itibaren dünya mal piyasalarında, özellikle petrol krizi ile birlikte büyük fiyat oynaklıklarına maruz kalınmıştır. Çünkü petrolün değerinde meydana gelen aşırı artışlar neticesinde bütün maliyetler artarak dünyanın birçok yerinde büyük oranlarda işsizlik ve enflasyona neden olmuştur. Yüksek enflasyon sorununun önüne geçebilmek için ise devletler para arzını azaltmayı hedefleyerek kısa süreli faiz oranlarının etkileyciliğini artırmıştır. Bu gibi gelişmelerle fiyatların ve faiz oranlarının piyasa arz talep koşullarına göre belirlenmesine karar verildiği için faiz riski problemi açığa çıkmıştır. Yeni ihtiyaç alanlarının da doğmasıyla future piyasalar 1973 yılında, faiz swapları ve faiz opsiyonları 1982 yılında, forward faiz oranı anlaşmaları ise 1983 yılında ilk faaliyetlerine başlamıştır (Özel, 2010, s. 9-10).

2000'li yılların başlamasıyla birlikte gelişimini sürdüren ülkelerde türev ürünler ile karşılaşmıştır. Türev ürünler her ne kadar şimdilerde sık sık kullanımına başvurulsa da geçmiş zamanlarda devletlerce pek hoş karşılanmamıştır. Çoğunlukla kumar adı ile anılması yüzünden birçok yasal engellemeyle önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak finansal alandaki ihtiyaçlar doğrultusunda önüne geçilemeyecek derecede büyük gelişimler göstererek günümüzün kurtarıcı mali araçları arasında yer almaktadırlar (Tufan, 2001, s. 7).

2.3.Türev Ürünleri Kullanım Amaçları

Türev ürün enstrümanları pek çok gaye için kullanılmaktadır. Vadeli işlemlerde amaç gelecek zamanlarda ortaya çıkabilecek değişkenliklerin devamlı fiyatlanma yoluyla piyasalarda doğru bilgilerin genişlemesine zemin sağlamaktır. Türev ürünlerin en dikkate değer getirilerinden biri bağlı olduğu üründe gelecekte ortaya çıkabilecek herhangi bir belirsizlik durumu için şu an itibariyle fiyat saptamasıdır. Bu özelliğe ilaveten, türev enstrümanlar yine gelecek zamanda oluşabilecek olan risklerin idare edilmesinde epeyce kuvvetli bir sigortalama fonksiyonunu elinde bulundurmaktadır (Saltoğlu, 2014, s. 16).

Türev enstrümanlarının uygulama gayesi şu üç başlıkta incelenmektedir. Bunlar;

- Riskten korunma amacıyla
- Spekülasyon amaçlı
- Arbitraj (Aydın, 2004, s. 89).

2.3.1.Riskten Korunma (Hedging) Amaçlı Kullanım

Herhangi bir sermaye piyasası aracı, dolar, altın vb. gibi kıymetli ürünler için açılmış olan pozisyonlar ya da gelecek zamanda almayı bekledikleri, fakat bahsedilen ürünlerin değerinde gelecek zamanda oluşabilecek herhangi bir olumsuz değişimden zarar görmek istemeyen kurum ve kişilerin, spot piyasada ürünlerin değerinin artmasından kendilerini koruyabilmek için vadeli işlem yani marjin piyasalarda yapılan sözleşmelere alıcı (uzun taraf), azalmasından korunmak için ise marjin piyasalarda yapılan sözleşmelere satıcı (kısa taraf) olarak dahil olmaktadır.

“Hedging” hedefli yapılan uygulamalar, mali piyasalarda büyük portföylerle ilgilenen kişiler ve bankacılar, mal piyasalarında ise dayanak ürünü girdi şeklinde kullanan ya da üretenlerce sık sık kullanılmaktadır. Bu tanıma bir örnek vermek gerekirse, portföylerden sorumlu kişi ve kuruluşların birçok varlık içeren ürün sepetlerini oluşabilecek risklerden korumak ya da kazançlarını arttırabilmek adına sepetindeki varlıkları spot piyasalarda satmaktansa marjin piyasalarda satabilmesidir. Devamında yaşanan herhangi bir değer azalmasında, marjin piyasalardan elde edilen kazanç sayesinde hisse senetleri piyasasında oluşan zararlar giderilerek spot piyasalarda oluşan herhangi bir değer kaybından kaçınılmış olmaktadır (Bozkurt, 2006, s. 8).

2.3.2.Spekülasyon Amaçlı

Türev ürünlerinin spekülasyon amacı ile kullanımı, spekülatörlerin gelecek dönemlerdeki değerli varlıklarla ilgili fiyat öngörülerine bağlı olarak açtıkları işlemlerdir. Fiyat değişimlerinden kar elde edebilmek için alım-satım pozisyonlarının açılmasıdır. Spekülasyon güdüsüyle açılan işlemlerde, sözleşmeler fiyat oynaklıklarından kâr edebilmek gayesiyle risk üstlenilerek alınıp satılmaktadır.

Marjin (vadeli) piyasalarda kaldıraç etkisiyle elde edilen kâr oranlarının oldukça yüksek olması nedeniyle özellikle spekülatörleri kendine çekmektedir. Spekülatörlerin bazı zamanlarda beklenmedik şekilde işlem açmaları her ne kadar

fiyat oynaklıklarına neden olsa da işlem hacimlerini arttırarak piyasalarda canlanmayı sağlamaktadır. Spekülatörlerin pozisyon almak istedikleri bir ürünün fiyatının, marjin değerinin gelecek zamandaki spot fiyatına oranla düşük olacağı düşünülmürse, türev ürün piyasasında alış pozisyonu, marjin değerinin ise gelecek zamandaki spot fiyatından yüksek olacağı düşünülmür ise, türev ürün piyasasında satış pozisyonu açılmaktadır (McDonald, 2003, s. 28).

2.3.3.Arbitraj

Arbitraj tanım olarak, mali piyasalarda risk üstlenilmeden uygulanan alım satım işlemleri olarak adlandırılmaktadır. Ek olarak arbitraj, aynı oranlardaki bir ürünün senkron içinde bir piyasadan satın alınarak başka bir piyasada satılması koşuluyla, risk üstlenilmeden değer farklılığından kaynaklanan kâr elde etme uygulamalarıdır. Arbitraj yapan yatırımcılar özellikle spot ve marjin piyasalar arasında taşıma maliyetlerinden dolayı ortaya çıkması gereken fiyattan ayrı bir fiyatın oluşması sonucunda piyasaya girerek fiyatı dengeye getirirler (Yanbolu, 2011, s. 7).

2.4.Türev Ürün Argümanları

Türev piyasaları kavramı, forward, futures, opsiyon ve swap gibi uygulamaları bütünüyle kapsayan vadeli işlemlerdir. Bu uygulamaların en genel niteliği, değerli bir mali araç ya da ürünün alım satımının günümüzde yapılacak olmasına rağmen asıl teslimatının gelecek zamanda gerçekleştirilmesidir.

Türev argümanların tasviri, Uluslararası Muhasebe Standartlarına göre; döviz cinsinden borçlanma, kredi edinmek, talep edilen ürünün değerinde bir yükselme gibi mali araçlarla alakalı fiyat, faiz riskinden kaçınmak ya da spekülatif amaçlı bir gelir yaratma güdüsüyle uygulanan vadeli işlemlere türev ürün argümanları ya da türev finansal araçları olarak adlandırılmaktadır. Bahsedilen bu ürünler, ana finansal araçların kapsadığı risklerden bir ya da birden fazlasının aktarımının neticesinden meydana gelir (Öztürk, 2002, s. 94).

2.4.1.Forward Sözleşmeler

“Forward” kelimesi tanımı gereği ileriye göndermek olan bir sözleşme olduğu için burada amaç dayanak olan varlığın geçmiş zamanda anlaşılmış bir fiyat ve

miktar değeri gelecek zamandaki bir dönemde alım-satımını konu edinen sözleşmelere verilen addır. Bunlara ek olarak sözleşmenin içeriğinde söz konusu varlığın değeri, miktarı, niteliği, teslimat adresi ve ödemenin yapılması gereken zamanı yer almaktadır (Parlakkaya, 2005, s. 222).

Spot piyasalardaki al-sat uygulamaları şu an itibariyle yapılmakta iken; forward sözleşmelerinde al-sat işlemleri günümüzde belirlenmiş olup gelecek zamanda uygulamaya konulacak sözleşme türüdür. Bu sözleşmeler, borsa dışı piyasada çoğunlukla 2 finansal kurum ya da bir tane finansal kurumla müşteriler arasında yapılmaktadır (Akçay vd., 2012, s. 170).

Forward sözleşmeleri kendi içinde faiz oranı forward sözleşmeleri ve döviz forward sözleşmeleri olarak ikiye ayrılmaktadır.

Forward sözleşmelerinin ana nitelikleri aşağıda verilmektedir.

- Borsa dışı piyasalarda uygulanmaktadır.
- Büyük bir çoğunlukla bankalar ile müşterileri arasında yapılmaktadır.
- Herhangi bir kısıtlayıcı durum söz konusu olmadığından sözleşme maddeleri iki taraf tarafından rahatlıkla tanımlanmaktadır.
- Sözleşmeye konu taraflar arasında herhangi bir garanti sistemi olmadığından ortak güvene tabidir.
- Sözleşme tarafları vade bitimine kadar hiçbir fon akımını üstlenmezler ama vade bitiminde sorumluluklarını yerine getirmek mecburiyetindedirler.
- Sözleşmenin her iki tarafı da eğer anlaşır ise ortak kararla sözleşme sonlandırılabilir.
- Üçüncü bir kişiye sözleşme devredilmemektedir (Yalçiner vd., 2014, s. 159).

2.4.1.1.Faiz Oranı Forward Sözleşmeleri

Forward sözleşmeleri; sözleşmeye konu iki taraf arasında gerçekleştirilen, kendi aralarında belirledikleri bir miktar sermayenin gelecek zamanda önceden kararlaştırılmış bir faiz seviyesi üzerinden hesaplanması işlemidir. Bu seviyeye forward faiz oranı denilmektedir. Bu uygulamadaki asıl amaç ise; taraflardan birinin önceden belirlenen bir faiz seviyesinden diğerinin de LIBOR gibi hareketli bir faiz seviyesinden uzlaşarak, sermayelerini gelecek zamanda oluşabilecek faiz dalgalanmalarından savunmaktır. Bir başka deyişle faizden kaynaklı kazançlarındaki

ani azalmaları ya da geri verilecek olan faiz miktarının yükselmesinin önüne geçebilmek adına bu tarz sözleşmelere sık sık başvurulmaktadır.

Örneğin; Bankalardan kredi talep eden bir işletme sahibi, işletmesini ileriki dönemlerde oluşabilecek bir faiz artış olasılığından korumak için çabalarken, banka ise ileriki dönemlerde oluşabilecek bir faiz azalması olasılığından kendini muhafaza etmeye uğraşmaktadır. O yüzden kendini korumaya çalışan her iki taraf, sınırlı bir zaman içinde ileriki bir dönemde, belirtilmiş bir sermayeye uygulanacak olan faiz seviyesi üstünden uzlaşmaktadırlar. Sonuç olarak ise süre bitiminde taraflar piyasadaki spot faiz seviyesi ile önceden belirlenmiş olan faiz seviyelerini kıyaslayarak, sermayesi zarar gören tarafın maliyeti faizlerden olumsuz etkilenmeyen taraf aracılığıyla giderilir. Ancak faiz politikasının dalgalanmaya bırakıldığı ülkelerde, piyasa faiz seviyesinin birçok bankada değişik olması nedeniyle süre bitiminde ana faiz seviyesinden kaynaklı problemlerle karşılaşmaktadır (Küçükkoçaoğlu, 2006).

2.4.1.2.Döviz Forward Sözleşmeleri

Döviz forward sözleşmelerinde her iki taraf arasında belirlenmiş miktardaki bir yabancı paranın diğer bir para birimine dönüştürülerek, şimdiden üstünde uzlaşmış bir zamanda geri ödenmesi üzerine anlaşılan bir sözleşme türüdür (Chambers, 2012, s. 43).

Döviz forward sözleşmesinin ana hedefi döviz piyasasında bulunan bankalar ve müşterilerinin gelecek zamanda oluşabilecek belirsizliklere karşı korunmasıdır. Bu sözleşme yatırımcısına ileriki bir dönemde oluşacak olan kuru garanti eder. Böylelikle bankalar ve müşterileri gelecek zamanda yapacakları geri ödeme gibi sorumlulukları için kurda meydana gelebilecek ani dalgalanmalardan kaynaklanan risklerden gelirlerini koruyabileceklerdir.

2.4.2.Futures Sözleşmeleri

Futures sözleşmeler, sözleşmeye konu varlığın iki taraf doğrultusunda önceden saptanmış bir zamanda ve kesinleşmiş bir değer üzerinden devredilmesini içeren bir sözleşmedir. Futures sözleşmelerde belirlenmiş olan varlığın özellikleri, sayısı, zamanı ve teslimat adresi standart bir şekilde belirtilmiştir. Bu sözleşmeler aslında forward sözleşmelerinin belli normlara dahil edilmiş halidir. Futures kontratları, faiz

futures sözleşmeleri, döviz kuru futures sözleşmeleri, borsa endeksi futures sözleşmeleri şeklinde üç başlık altında incelenmektedir (Çiftçi, 2011, s. 6).

Futures sözleşmelerinin ana nitelikleri aşağıda verilmektedir.

- Futures sözleşmelerinin alım ve satımı düzenlenmiş piyasalarda yapılmasından dolayı sözleşmeyi yapan tarafların risk seviyesini en aza indirerek sermayedarların başlıca tercih ettiği sözleşme olmaktadır.
- Sözleşme, konu olan varlığın niteliklerini, niceliklerini ve teslimat adresi gibi şartlarını içermektedir.
- Kontratın yapılması ile birlikte oluşan sorumlulukların uygulanması konusunda takas odaları sorumlu olduğu için tarafları güvenceye alan bir nitelik taşımaktadır.
- Sözleşmeyi yapan taraflar hiç yüz yüze gelmezler ve bu kontratlar defalarca alınıp satılabilmektedir.

Takas merkezleri, yapılan kontrata uyumlu bir miktar ücret karşılığında alıcı ve satıcıyı aynı fiyat üzerinde karşılaştırır ve fiyat dalgalanmalarına karşı taraflara garanti olanağı sağlamaktadır.

- Taraflardan herhangi birinin sorumluluğunu yapmaması ihtimaline karşı başlangıç ve sürdürme marjı namına, marjin yöntemi gerçekleştirilmektedir.
- Kontrat süresinin sonuna gelindiğinde ise, açılan işlemin tersine bir pozisyon alınarak işlem sonlandırılmaktadır (Yalçiner vd., 2014, s. 182-183).

2.4.2.1.Faiz Futures Sözleşmeleri

Para piyasası vadeli hesabı veya faiz geliri oluşturan finansal varlıkların, geçmişte saptanmış bir zamanda, daha eskiden kesinleştirilmiş bir faiz seviyesi üstünden değiş tokuşunun yapılmasını kapsayan sözleşmelerdir. Bu kontratların ana görevi, gelecek zamanda faiz kurlarında oluşabilecek dalgalanmalar ile meydana gelen finansal riskleri yok etmektir. Bu sözleşme ile bankalar borç ve alacak hesaplarını stabilize ederek faiz dalgalanmalarından gelir oluşturabilmektedirler (Apak ve Uyar, 2011, s. 47).

2.4.2.2.Döviz Kuru Futures Sözleşmeleri

Döviz kuru futures sözleşmeleri, önceden saptanmış bir miktar dövizin bir kısmının diğer yabancı ülke parası mukabilinde, daha sonrası için geçmiş zamanda tanımlanmış bir kurdan geri verilmesi ya da alınmasını konu edinen kontratlardır (Apak ve Uyar, 2011, s. 46).

Bu sözleşme çeşidi ile ileride oluşabilecek döviz kuru riskinden kaçınılmaya çalışılmaktadır. Döviz kuru riski ihtimalinde bu kontratlarla al-sat pozisyonlarına girilerek risklerin idare edilebilirliği kolaylaştırılmaktadır. Böylece, gelecekte kurun dalgalanmasından meydana gelecek olan finansal zararların önüne geçilmeye çalışılmaktadır (Alpan, 1999, s. 20).

2.4.2.3.Borsa Endeksi Futures Sözleşmeleri

Borsa göstergeleri üstüne uygulanan bu kontratlar, bilinen bir borsa fiyat göstergesi ile fiyatı saptanmış bir hisse senedi cüzdanının, değerinin şimdiden tanımlanması şartıyla gelecek zamanda al-sata konu olacak olan kontrat türüdür. Bazı öncelikli milletlerarası göstergelerle uyumlu olacak şekilde yaratılmıştır (Civan, 2007, s. 370).

Bu sözleşmedeki göstergelerin sahip olduğu değerler, iktisadi sisteminde durumunu ortaya koymaktadır. Eğer hisse senetlerinin değerlerinde bir artış yaşanıyorsa bu durumda iktisadi sistemde kuvvetlenmektedir. Fakat tam tersi hisse senetleri değerinde düşüşler yaşanması durumunda ise iktisadi sistem giderek gücünü kaybedecektir (Sevinç ve Merken, 2005).

2.4.3.Swap Sözleşmeleri

Swap sözcüğünün kökenine baktığımızda takas etme uygulamalarını tasvir etmek için kullanıldığını görmekteyiz. Açıklama şeklinde swap, sözleşmeye konu iki tarafın belli bir zamana özgü karşılıklı olarak nakit akışlarını takas etme yoluyla uyguladıkları mali bir yöntemdir (Aksoy, 1998, s. 211).

Swap kontratlarında esas gaye, öteki türev ürün piyasalarıyla tıpatıp aynıdır. Bunlar; kurda ve fiyatlarda meydana gelen dalgalanmalardan oluşan riskleri kontrol altına alabilmektir. Dahası kaynak giderlerini düşürmek, varlık kazançlarını yükseltmek, arbitraj ve mukayeseli üstünlüklerden istifade etmek, talep edilen nakit varlığa ulaşabilmek, kambiyo denetleme ve yasaklarından kaçabilmek, bürokrasiyi

en aza indirmek, nakit döngüsünü organize etmek ve gelir oluşturabilmek maksadıyla sık sık kullanılmaktadır (Apak ve Uyar, 2011, s. 108).

Swap kontratları, karşılıklı bir şekilde taraflarca kararlaştırılan şartlara göre çoğunlukla banka ya da diğer bir aracı kurum yoluyla uygulanmaktadır. Talep edilen miktar ve sözleşmenin zamanı konusunda değişikliklere açık olmasından dolayı oldukça karlı olmasının yanı sıra başka bir piyasasının olmaması sebebi ile de likit değildir (Usul ve Duman, 2005, s. 60).

Swap Sözleşmeleri, faiz swap sözleşmeleri ve döviz (para) swap sözleşmeleri olarak iki başlık altında incelenmektedir.

2.4.3.1.Faiz Swap Sözleşmeleri

Faiz swap sözleşmeleri, temel olarak sabit faiz oranını değişken faiz oranı ile, değişken faiz oranını ise sabit faiz oranı ile ya da değişken faiz oranını yeniden değişken faiz oranına dönüştürerek kredi giderlerini azaltmaya yarayan, faiz ödemelerinin özelliklerini değiş tokuş etme yoluyla ödemelerin yapılış şeklini dönüştürme amacı ile yapılan kontratlardır. En yaygın uygulanan şekli, benzer miktar ve vadeli ödünç paranın faizi dönüştürülerek swap işlemi yapılmasıdır. Bu uygulamada faiz ödemelerinin değiş tokuşunun aksine sermayede herhangi bir takas yaşanmamaktadır. Bu sözleşme en çok farklı seviyelerde kredi değerliliği olan şirketler bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Kredi değerliliği düşük olan şirket yüksek olana belli bir miktar swap primi vermesi karşılığında her iki şirkette kredi giderlerini oldukça azaltabilmektedir (Öçal ve Çolak, 1999, s. 257).

2.4.3.2.Döviz (Para) Swap Sözleşmeleri

Döviz swap sözleşmeleri, belli bir zaman kapsamında iki yabancı ülkenin yerel paralarından oluşan fonlarının, firmaların geçmişte saptadıkları bir kur üstünden dönüştürülmesi, vade içinde firmaların harcadıkları anaparalardan kaynaklı faizleri ise diğer fabrikaya tahsis ederek ilk önceki değiş tokuş edilen anaparaların tekrar takas edilmesi üzerine kurulan bir sözleşmedir. Diğer bir deyişle, bu işlem, bir ülkenin yerel parası ile oluşturulmuş fon ve faizinin başka bir ülkenin yerel parası ile borç ve faizine çevirme işlemine verilen addır. Ayrıca bu sözleşmede vade bitiminde uygulanması gereken kur, vade başlangıcındaki kur ile aynıdır. Döviz swap

sözleşmesinin uygulanabilmesi için aşağıdaki koşulların sağlanabilmesi gerekmektedir.

- İki farklı anaparadan oluşan sermayenin daha önceden kararlaştırılmış olan kur üstünden müşterek olarak dönüştürülmesi,
- Bu sözleşme kapsamında faizlerinde dönüştürülmesi,
- Kontratın vade sonunda ise, ilk başta anlaşılan kur üstünden anaparaların geri verilmesi (Ceylan, 2001, s. 528).

Tablo-1: Döviz Swap Sözleşme Örneği

	A Firması	B Firması
Sermaye	1.000.000 \$	2.000.000 TL
Yükümlülük	2.000.000 TL	1.000.000 \$
Yıllık Bazda Faiz Oranı	(TL) %10	(\$) %4
Faiz Borcu	40.000 \$	200.000 TL
Kur	2.0000	

Kaynak: Ceylan, 2001: 528.

Döviz swap işlemi üç basamak içermektedir. İlk basamakta \$ cinsinden sermayesi ve TL üzerinden yükümlülüğü olan A firması ile TL cinsinden sermayesi, \$ üzerinden yükümlülüğü olan B firması bir banka vasıtasıyla sermayelerini, vade başında kararlaştırdıkları bir döviz kuru üstünden takas ederler. İkinci basamakta A ve B firmaları bir banka vasıtasıyla sermayelerine dair olan faizleri karşılıklı olarak öderler. Son basamakta ise, vade sonu geldiğinde her iki firma yine bir banka vasıtasıyla sermayelerini değiş tokuş ederler.

Bu anlaşma türünde üzerinde anlaşılan sürenin sonuna gelindiği takdirde verilmiş olan sermayelerin karşılıklı transferi gerçekleştirilirken sermayelerin değerinin eşit olduğu anlaşılırsa bu transferin gerçekleştirilmesine gerek kalmayacaktır.

Döviz swap sözleşmelerine konu olan taraflar, borç edindikleri sermayenin değil yararlandıkları sermaye tutarının faiz bedelini ödemek zorundadırlar. Bu

sebeple dikkate alınması gereken değer, karşılıklı tarafların faiz ayırımını gösterecek şekilde ayarlanmalıdır (Civan, 2010, s. 366).

2.4.4.Opsiyon Sözleşmeleri

Fiyatlandırma işleminin, dayanak olan diğer bir varlığın değerine uygun şekilde yapıldığı kontrat türüne opsiyon sözleşmeleri denilmektedir. Opsiyonlar, önceden saptanmış bir zamana değin, kontratın temel taşı olan varlığın (iktisadi ürünler, sermaye piyasası aracı ya da iktisadi göstergeler) beyan edilen değeri üzerinden alım satım ayrıcalığını, uygun bir prim oranı mukabilinde sözleşmeyi satın alan tarafa sunan kontratlardır (Yalçiner vd., 2014, s. 233).

Bu kontrat taraflara alım ve satım yapma gibi ayrıcalıklar tanınmasının yanı sıra belli başlı sorumlulukları da yüklemektedir. Hakkı satın alan taraf, kendi payına düşen borcun karşılığını vermekle sorumlu iken, hakkı satan taraf ise, satın alan tarafın ayrıcalıklarını kullanma talebi oluştuğunda kararlaştırılan koşulları yapmakla yükümlüdür (Akçay vd., 2012, s. 162).

Opsiyon sözleşmeleri kendi içinde döviz kuru opsiyonları, hisse senedi opsiyonları, endeks opsiyonları ve faiz opsiyonları olarak dört başlık altında incelenmektedir.

2.4.4.1.Döviz Opsiyonları

Döviz opsiyonları, yabancı paraların eskiden saptanmış ana bir fiyat üzerinden ileriki dönemlerde alım satımını sağlayarak oluşabilecek riskleri kontrol altına almayı sağlayan bir sözleşme türüdür. Bu sözleşme türü, döviz kuru risk yönetimi ve spekülatif hareketlerde kolaylık sağlayabilmek gibi iki ana hedef için kullanılmaktadır. Ek olarak bankacılık sektöründe pozisyonları denetlemek, şirketlerin yabancı para cinsinden gelir ve giderlerini idare edebilmek ayriyeten hükümetlerin, uluslararası alanda yoğun olarak kullanılan paralar açısından açıklarını belli oranlardaki primler karşılığında güvence altına alarak risk yönetiminde sık sık başvuru olan sözleşmelerden biri olmaktadır (Vural, 2006, s. 28-29).

2.4.4.2.Hisse Senedi Opsiyonları

Dünya borsalarında ilk olarak hisse senetlerinin bir türevi olan hisse senedi opsiyon işlemleri açılmıştır. Bu sözleşmeler, müşterisine belli başlı hisse senetlerinin

birimine karşılık verilen prim neticesinde saptanmış bir değer üzerinden alım satım ayrıcalığı tanımaktadır (Shakir, 2010, s. 67).

Hisse senetlerinde meydana gelebilecek ani dalgalanmalardan korunmak amacıyla kullanılan hisse senedi opsiyon sözleşmeleri aynı zamanda bu işlem için kullanılmak üzere ayrılan fondan çok daha az bir miktar fon kullanarak kaldıraç etkisi ile birlikte daha fazla gelir kazanabilme potansiyeline sahiptir. Hisse senetlerinde yatırım stabil olmasına rağmen bu sözleşmelerde istenildiği oranlarda işlem açılabilir (Yalçın vd., 2014, s. 258).

2.4.4.3. Endeks Opsiyonları

Birçok finansal oyuncu borsalardaki kağıtların her birine ayrı ayrı yatırım yapmak yerine bu borsalarda bulunan hisse senetlerinin toplamına yatırım yapmayı tercih etmektedirler. Borsadaki hisse senetlerinin birim fiyatı ise borsanın tanımladığı bir çarpan değeri ile çarpılarak ortaya konmaktadır (Tevfik ve Tevfik, 1997, s. 178).

Bu sözleşmeler alıcı tarafa belli başlı borsa endekslerini saptanmış bir değer üzerinden alıp satma ayrıcalığını tanımaktadır. Bu işlemler belirlenmiş bir nakit üzerinden uzlaşarak durdurulmaktadır. Çünkü bu opsiyon türünde diğer opsiyon çeşitlerinden ayrı olarak herhangi bir varlığa dayalı olan pozisyonlara girilmemektedir. Sözleşmeyle uyumlu olacak şekilde belli bir miktar nakit paranın karşı tarafa aktarılması yoluyla pozisyon kapatılır (Chambers, 2012, s. 89).

2.4.4.4. Faiz Opsiyonları

Faiz opsiyonlarının temel amacı faiz oranlarında ani bir dalgalanma yaşanması halinde oluşabilecek riskleri en minimum seviyeye indirmek ve spekülatif amaçlarla kullanmaktır. Oldukça esnek olması nedeniyle kullanıcılarına yapıldığı zamanda herhangi bir faiz seviyesi veya saptanmış bir değer üstünden bir menkul kıymeti alıp satma avantajını veren sözleşme türüdür (Fettahoğlu, 1991, s. 32).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TÜREV ÜRÜNLERİ KULLANIMI

Türev ürünler, bankaların işleyiş aşamalarında sıkça karşılaştıkları problem ve riskleri minimuma indirmek ya da tamamıyla yok etmek adına kullandıkları güçlü bir araç olmaktadır. Türev araçların etkin bir şekilde kullanımı bankalara hem maliyetlerini azaltma hem de getirilerini arttırmada oldukça önemli bir araçtır. Bu araçlar değerini dayanak varlıktan alarak alıcısına ileri bir tarihte önceden belirlenmiş bir fiyattan teslimatının yapılması hakkını vermektedir. Türev araçlar, organize piyasalarda olduğu gibi tezgah üstü piyasalarda da işlem görmektedir. Organize piyasalar genel olarak türev enstrümanların hukuki düzenlemelere tabi olduğu ve standart araçların alım satımının yapıldığı piyasalar iken yasal düzenlemelerin olmadığı piyasalarda işlemi yapılan türev araçlar ise tezgah üstü piyasalar olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle ekonomi içerisinde bulunan sektörlerle yeni ürün ve yeni istihdam oluşturabilmeleri adına birçok fırsat sunmaktadır.

Bankacılık sektörünün ise türev ürünlere sık sık başvurmasının iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, türev araçların risklerle baş edebilmek amacıyla kullanımıdır. Burada amaç türev ürünler yoluyla hedging, arbitraj yapma ve spekülasyon gibi çeşitli stratejiler yoluyla ortaya çıkan risk faktörlerini yaymak ya da tamamıyla yok edebilmektir. İkincisi ise bankacılık sektörünün türev araçlarını al sat yaparak veya ihracat edilen türev üründen gelir ve komisyon elde edebilmesidir. Bu enstrümanların kullanımı ile uzun vadede tasarruf ve yatırımlardaki artışların yaşandığı gözlemlenmektedir.

3.1. Literatür Taraması

Konu ile ilgili literatür taraması yapılmış ve benzer birkaç çalışmaya ulaşılmış olmasına rağmen bankacılık sektöründe türev ürün kullanımı ile ilgili 2013-2019 yıllarını kapsayan dönemlerde herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle ilgili literatür taraması makaleler ve internet yardımıyla gerçekleştirilerek elde edilen çalışmalar aşağıdaki verilmiştir.

Özel (2010) tarafından gerçekleştirilmiş olan çalışmada Türkiye’de bulunan bankaların türev ürünleri nasıl muhasebeleştirme yoluna gittiği ve risk yönetimini

hangi türev enstrümanlar sayesinde sağlandığı araştırılmıştır. Bu çalışmanın asıl amacı ise, bankaların varlık, kaynak, gelir, ve giderlerini risklerden koruyabilmek amacıyla hangi türev ürünlerin kullanılması gerektiğidir. Ek olarak ise kullanılan bu enstrümanların nasıl muhasebeleştirileceğini incelemektir. Çalışma verilerin toplanması yöntemi ile yapılmış ve verilere uygun olarak yorumlanmıştır. Çalışmanın sonucunda ise, Türk bankacılık sisteminin risklere karşı çok açık olması nedeni ile çeşitli araçlarla önlem alınması gerekmektedir. Bu araçlardan bir tanesi ise türev ürünler olduğu için bu ürünler kullanılarak bankaların sorumluluklarının ve varlık getirilerinin maliyetlerini rahatça sezebilecekleri sonucuna varılmıştır (Özel, 2010, s. 146).

Anbar ve Değer'in (2011) yaptığı çalışmaya göre Türkiye'de bulunan bankaların 1999 2010 yılları arası türev ürün tüketimini etkileyen değişkenler incelenmiştir. Çalışmada 1999 ile 2010 yılları arası veriler Tobit yöntemi ile sınanmıştır. İncelenen veriler neticesinde ise, bankaların türev enstrümanları kullanımı ile aktif büyüklük ve faiz oranları arasında negatif yönlü bir ilişki söz konudur (Anbar ve Değer, 2011, s. 77).

Cinskızan'ın (2014) yaptığı çalışmada Türk bankaları üzerinden türev ürünleri kullanımlarını öğrenebilmek amacı ile bir alan çalışması yürütmüştür. Çalışmanın amacı ise, Türk bankacılık sektöründe türev ürünlerin ne derece kullanıldığı ve hangi ürünlerin tercih edildiği veya edilmediğidir. Çalışma için bir alan araştırmasının yanında ek olarak Ki-kare testi kullanılmıştır. Varılan sonuç ise, Türkiye'de bulunan bankaların yetersiz bilgi nedeni ile türev ürün kullanımından kaçınmış olduğudur (Cinskızan, 2014).

Bayındır (2016) tarafından yapılan çalışmada türev enstrümanların Türk bankacılık sistemindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmanın amacı, istatistiki açıdan Türk bankalarının türev ürünleri hangi amaçlar için kullandığını incelemektir. Çalışmada SPSS ve çoklu regresyon modelleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Türk bankacılığının türev ürünleri gelirlerini korumak amacıyla kullandığını ve bu miktarı giderek arttırdığı anlaşılmıştır. Ek olarak bankaların açık pozisyonları kötüleştikçe türev ürün kullanımını yükselttikleri sonucuna varılmıştır (Bayındır, 2016).

Oktar ve Yüksel'in (2016) yaptığı çalışmada bankaların türev enstrüman kullanımını etkileyen faktörlerin bulunması hedeflenmiştir. Çalışmanın amacı Türkiye'de bulunan mevduat bankalarının 2003-2015 yılları arası verilerini kullanarak türev ürün yoğunluğuna ulaşabilmektir. Çalışmada 2003-2015 yıllarına ait 3 aylık veriler kullanılarak MARS yöntemi uygulanmıştır. Sonucunda ise takipteki krediler ile bankaların türev ürün kullanımları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir yani takipteki kredilerin riskini karşılayabilmek adına mevduat bankaları daha fazla türev ürünü kullanmıştır (Oktar ve Yüksel, 2016, s. 46).

Şirvan (2017) tarafından yapılan çalışmaya göre Türk bankacılığında kullanılan türev ürünlerin riske karşı etkileri incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de bulunan bankaların 2007 ve 2015 yılları içindeki kullanım oranlarını inceleyerek finansal risklere karşı ne derecede etkili olduğunu anlamaktır. Çalışmada kullanılan testler; Panel regresyon analizi, Panel birim kök analizi, Pedroni eşbütünleşme testi ile Hausman testidir. Çalışma neticesinde elde edilen sonuç ise, Türkiye'de türev ürün kullanımının çok etkin olmadığı ve çoğunlukla spekülasyon amaçlı kullanıldığı için risklere karşıda etkili bir önlem olarak sayılamayacağı görülmüştür (Şirvan, 2017, s. 99).

Shen ve Hartarska (2018) tarafından yapılan çalışmada küçük topluluk bankalarının 2008 krizi öncesi ve 2008 krizi sonrasında kullanmış oldukları türev ürün miktarlarına bakılarak karlılıkları arasındaki ilişki incelenmektedir. Çalışmanın sonucunda ise, türev ürünleri kullanımı ile oluşan yüksek uyum maliyetleri neticesinde bankaların kârları üzerinde olumsuz bir etkiye sebep olduğu anlaşılmaktadır (Shen ve Hartarska, 2018, s. 4402-4417).

Teze (2018) tarafından yapılan çalışmada 2008 krizinde Bankacılık sektöründe kullanılan türev araçlar ile döviz kuru riski arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın gayesi, bankacılık sektöründe kullanımı en çok tercih edilen türev araçların özellikleri, kullanımları ve tarihsel işleyişi üzerine bakılarak olumlu olumsuz etkileri göstermektir. Bu çalışmanın sonucunda, Türk bankacılık sektörünün global dünyada ve ülke sınırları içerisinde meydana gelen krizlerden minimum seviyede etkilenebilmesi için makroekonomik temellerin ve finans sektörünün sürdürülebilirlik anlamında güçlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ek olarak

Bankacılık sektörünün risk yönetimi alanında etkin politikalar üreterek uygulamaya konulması gerektiği gözlemlenmektedir (Teze, 2018).

Ağca'nın (2019) yaptığı çalışma ile Türkiye'deki bankacılık sisteminin finansal risklerden korunmak için kullanılan türev ürünlerinin etkileri incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, riskten korunmak için kullanılan türev ürünlerin nedenleri ve sonuçlarının değerlendirilerek Amerika ve Avrupa ile kıyaslamaktır. Çalışmada 2010 ile 2017 yılları arası aktif büyüklüklerine göre ilk 10'da yer alan bankaların bilançoları incelenmiştir. Çalışmanın neticesinde ise bankaların bilançolarındaki büyümeyle birlikte oluşan riskler de artış göstermektedir. Bankalar bu risk karşısında türev ürün kullanımını azaltmışlardır. Bankaların aktiflerinin artması halinde ise türev ürün kullanımları da artış göstermektedir (Ağca, 2019, s. 70).

Özgür (2019) tarafından yapılan çalışmada bankacılık alanındaki kredi riski ve kredi türevleri ampirik bir çalışma ile açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, bankaların müşterilerine kullanmasına izin verdiği faizleri, gösterge faizleri ve swap faizleri arasında ampirik bir çalışma ortaya çıkartmaktır. Çalışmada kullanılan testler ADF, Phillips Perron (PP), birim kök, Johansen eşbütünleşme testi, Granger nedensellik testi ile zaman serisi analizidir. Çalışmanın neticesinde varılan sonuç ise CDS primlerindeki değişimler kredi faizlerinde yaşanan değişiklikler ile açıklanabilmektedir. Kredi faizlerinde yaşanan değişiklikler ise swap ve tahvil faizlerindeki değişiklikler ile açıklanabilmektedir (Özgür, 2019, s. 125).

Küçükseren (2019) tarafından yapılan çalışmada bankacılık sektöründe türev ürün kullanımı ve Türk bankacılık sektörüne etkisi en küçük kareler regresyon analizi yöntemi ile gösterilmektedir. Çalışmanın amacı, Türkiye'de bulunan bankacılık sektörünün gruplar bazında bilanço verilerinin incelenerek türev araç tüketimlerinin karlılıklarına ve risklerine olan etkilerinin tespitinin yapılmasıdır. Çalışmanın sonucunda ise Türk bankacılık sektörünün türev enstrümanları kullanımlarında risklilik ve karlılık değişkenleri arasında uzun vadede bir ilişkinin bulunduğu ve bankaların türev enstrümanları kullanarak karşılaştıkları birçok riski azaltmak konusunda başarı sağladığı sonucuna varılmıştır. Ek olarak kamu bankalarının risklerden korunmak amacıyla herhangi bir türev araç kullanmadığını spekülasyon amacıyla türev ürün kullanmayı tercih ettikleri gözlemlenmektedir (Küçükseren, 2019).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN 2013-2019 YILLARI ARASI TÜREV ÜRÜNLERİ KULLANIMI

4.1. Veri ve Yöntem

Bu çalışmada temel hedef bankaların risklerini minimize edebilmek amacıyla yararlandıkları türev ürün enstrümanlarının yoğunluğunun belirlenmesidir. Bu bağlamda, Türkiye’de bulunan mevduat bankaları inceleme kapsamına alınmaktadır. Diğer bir taraftan, çalışmada 2013-2019 yıllarını kapsayan dönemlerde faydalanan türev ürün verileri kullanılmaktadır. Söz konusu veriler, Türkiye Bankalar Birliği ve bankalar tarafından yayınlanan faaliyet raporlarından temin edilmiştir. Aktif büyüklüğü en yüksek olan ilk 9 mevduat bankasının türev enstrüman kullanım oranları ise tablolar haline getirilerek incelenmektedir.

4.2. Çalışmaya Konu Olan Mevduat Bankalarının 2019 Yılı İtibariyle Aktif Büyüklüklerine Göre Sıralaması

Tablo-2: 2019 Yılı İtibariyle Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması (Milyon TL)

Bankalar	Aktif Büyüklük (Milyon TL)	%
1. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. (1863)	649.756	%15,46
2. Türkiye İş Bankası A.Ş. (1924)	468.059	%11,13
3. Türkiye Halk Bankası A.Ş. (1938)	457.045	%10,87
4. Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş. (1954)	419.426	%9,98
5. Türkiye Garanti Bankası A.Ş. (1946)	391.152	%9,30
6. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. (1944)	387.496	%9,22
7. Akbank T.A.Ş. (1948)	360.501	%8,57
8. QNB Finans Bank A.Ş. (1987)	181.681	%4,32
9. Denizbank A.Ş. (1997)	156.478	%3,72
Toplam	3.471.594	%82,61
Bütün Bankalar	4.201.885	%100

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 2019.

2019 yılı içinde Türkiye’de faaliyetlerini sürdürmekte olan 47 bankanın toplam aktiflerinin büyüklüğü 4.201.885 milyon TL iken bu bankalar içerisinde oran olarak en yüksek aktif büyüklüğe sahip olan ilk 9 mevduat bankasının aktif büyüklüğü ise 3.471.594 milyon TL’dir. Tablo 2’de yer alan 9 bankanın aktif büyüklüklerinin toplam aktif büyüklüğe oranı ise %82,61’dir. Bu nedenle ilk 9’da yer alan bu bankaların bankacılık sektörünün geneli ile alakalı bilgi sunabileceği kanısına varılarak bu bankaların verileri çalışmaya konu olarak seçilmiştir.

4.3.Türkiye’de Bulunan Mevduat Bankalarının 2013-2019 Yıllarını Kapsayan Dönemleri İçinde Türev Ürünleri Kullanımı

Tablo-3: Nazım Hesaplar, Finansal Türev Araçlar (Milyon TL)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kamu	70.019	111.632	131.848	172.350	187.236	298.438	501.520
Özel	626.977	697.981	686.791	916.222	1.257.017	1.419.545	1.417.283
Yabancı	354.280	373.440	698.788	780.341	969.975	1.017.852	1.076.645
Sektör Toplamı	1.066.841	1.207.130	1.555.232	1.935.205	2.509.236	2.859.135	3.127.843

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959-2019, 2021.

Tablo 3’te Türkiye’de bulunan kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaların türev ürün kullanım seviyeleri verilmiştir. Bu tabloya göre Türkiye’de yıllar geçtikçe finansal istikrarında artması ile birlikte üç banka türü içinde türev ürün kullanımının artış gösterdiği anlaşılmaktadır. 2013-2019 yıllarını kapsayan dönemleri arası kamu bankalarına baktığımızda devlet güvencesi içerisinde bulunmaları nedeniyle kar amacıyla türev ürün kullanımının diğer bankalara oranla daha hızlı artış gösterdiği görülmektedir. Özel ve yabancı sermayeli bankalar ise hem risklerden korunmak hem de kar elde edebilmek amacıyla türev ürün kullanımlarını yıllar itibariyle artırmışlardır.

Tablo 3’e baktığımızda bankaların türev ürün kullanım davranışlarının benzer özellikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Tabloya göre mali istikrar, mali sıkıntı ve kazanç güdüsünün bu üç banka türü açısından türev enstrüman kullanımında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo-4: Bankacılık Sektörü Gelir Gider, Ticari Kar/ Zarar, Net (Milyon TL)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kambiyo İşlemleri K/Z	-7.448	5.262	-7.713	-4.131	1.185	-40.706	-6.465
Sermaye Piyasası İşlemleri K/Z	2.508	2.136	1.612	1.298	335	-113	2.178
Türev Finansal İşlemler K/Z	5.406	-10.157	-163	879	-12.351	28.577	-21.621
Toplam	466	-2.760	-6.264	-1.954	-10.831	-12.242	-25.909

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959-2019, 2021.

Türk bankacılık sektörünün 2013-2019 yıllarını kapsayan dönemleri arası gelir-gider yapısı incelendiğinde bankaların 2014 ve 2017 yılları haricinde oluşan açık pozisyonları nedeniyle devamlı olarak kambiyo işlemlerinde zarar ettikleri görülmektedir.

2013-2019 yılları arası sermaye piyasası işlemlerinde ise 2018 yılı haricinde zararlar karşı karşıya kalınmadığı yani günlük fonlama ihtiyaçlarının azaldığı anlaşılmaktadır. Bankacılık sektörünün geneline baktığımızda ise özellikle 2019 yılında risk yönetimi amacı yerine kar güdüsü ile türev ürünlerin kullanılması sonucu belli miktarlarda zararlar karşı karşıya kalınmıştır.

Tablo-5: Kamu Sermayeli Bankalar Gelir Gider, Ticari Kar/ Zarar, Net (Milyon TL)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kambiyo İşlemleri K/Z	-1.252	2.753	627	1.822	294	-1.926	-1.015
Sermaye Piyasası İşlemleri	565	545	154	72	118	194	993

K/Z							
Türev	965	-3.089	-1.109	-1.448	-1.025	-1.310	-13.646
Finansal							
İşlemler							
K/Z							
Toplam	278	209	-328	446	-614	-3.041	-13.668

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959-2019, 2021.

Tablo-6: Özel Sermayeli Bankalar Gelir Gider, Ticari Kar/ Zarar, Net (Milyon TL)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kambiyo	-3.321	3.444	-3.113	-1.901	314	-21.770	-4.687
İşlemleri							
K/Z							
Sermaye	1.680	1.432	830	483	356	-982	966
Piyasası							
İşlemleri							
K/Z							
Türev	2.863	-5.707	-104	1.242	-4.990	17.150	-6.233
Finansal							
İşlemler							
K/Z							
Toplam	1.222	-830	2.387	-185	-4.319	-5.602	-9.953

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959-2019, 2021.

Tablo-7: Yabancı Sermayeli Bankalar Gelir Gider, Ticari Kar/ Zarar, Net (Milyon TL)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kambiyo	-2.679	-837	-4.658	-2.983	-13	-16.003	-446
İşlemleri							
K/Z							
Sermaye	253	139	609	733	-152	734	137
Piyasası							
İşlemleri							
K/Z							
Türev	1.470	-1.298	653	418	-5.354	11.779	-2.351
Finansal							
İşlemler							

K/Z							
Toplam	-956	-1.996	-3.395	-1.833	-5.519	-3.491	-2.660

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959-2019, 2021.

Yukarıda bulunan kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaları incelediğimizde özel ve yabancı türünde bulunan bankaların kambiyo zararlarının kamu türündeki bankaların kambiyo zararlarından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni ise özel ve yabancı türünde bulunan bankaların yabancı para açık pozisyonlarının kamu bankalarına oranla daha yüksek olmasındandır. Kambiyo zararı yüksek olan özel ve yabancı sermayeli bankaların sermaye piyasası işlem karları ise kamu bankalarına oranla daha yüksektir. Bunun nedeni ise kamu bankalarının günlük fonlama gereksinimlerinin artış göstermesi ile büyük oranlarda sermaye piyasası işlem zararları ile karşılaşmasına neden olmasıdır.

2013-2019 yıllarını kapsayan dönemleri arası üç banka grubunu incelediğimizde ise kamu sermayeli bankaların türev ürün kullanımından kaynaklı zararlarının -24.624 milyon TL, özel sermayeli bankaların türev ürün kullanımından kaynaklı zararlarının -9.565 milyon TL, yabancı sermayeli bankaların ise türev ürün kullanımından kaynaklı zararlarının -3.415 milyon TL olduğu görülmektedir.

Tablo-8: T.C. Ziraat Bankası Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası)

	31.12.2013				31.12.2014			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0,00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	2.337.123	21.022.012	23.359.135	100.00	3.178.658	55.337.129	58.515.787	100.00
Forward	357.260	363.104	720.364	3.08	1.301.255	4.034.444	5.335.699	9.11
Swap	1.979.863	20.658.908	22.638.771	96.91	1.864.357	51.259.311	53.123.668	90.78

Opsiyon	0	0	0	0.00	13.046	43.374	56.420	0.09
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Toplam	2.337.123	21.022.012	23.359.135	100.00	3.178.658	55.337.129	58.515.787	100.00

	31.12.2015				31.12.2016			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	3.119.312	54.430.547	57.549.859	100.00	16.437.026	63.970.127	80.407.153	100.00
Forward	1.332.892	4.096.601	5.429.493	9.43	1.353.480	3.946.217	5.299.697	6.59
Swap	1.773.374	50.290.572	52.063.946	90.46	15.072.546	60.012.592	75.085.138	93.38
Opsiyon	13.046	43.374	56.420	0.09	11.000	11.318	22.318	0.02
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Toplam	3.119.312	54.430.547	57.549.859	100.00	16.437.026	63.970.127	80.407.153	100.00

	31.12.2017				31.12.2018			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00

Kullanılan Finansal Türev Ürünler								
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	12.695.421	82.966.468	95.661.889	100.00	21.503.876	117.331.784	138.835.660	100.00
Forward	3.617.638	6.924.910	10.542.548	11.02	2.524.108	3.223.439	5.747.547	4.13
Swap	8.709.947	75.685.916	84.395.863	88.22	18.958.168	114.084.371	133.042.539	95.82
Opsiyon	367.836	355.642	723.478	0.75	21.600	23.974	45.574	0.03
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Toplam	12.695.421	82.966.468	95.661.889	100.00	21.503.876	117.331.784	138.835.660	100.00
31.12.2019								
	TP	YP	Toplam	%				
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00				
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	47.215.787	205.567.883	252.783.670	100.00				
Forward	3.859.858	4.325.518	8.185.376	3.23				
Swap	43.353.905	201.213.855	244.567.760	96.74				
Opsiyon	2.024	28.510	30.534	0.01				
Futures	0	0	0	0.00				
Diğer	0	0	0	0.00				
Toplam	47.215.787	205.567.883	252.783.670	100.00				

Kaynak: T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Faaliyet Raporları, 2013-2019.

T.C. Ziraat Bankası'nın 2013 ile 2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullandığı türev enstrümanlarının yoğunluğu yukarıda bulunan tablo 8'e bakıldığında tamamen alım satım amacıyla kullanılan finansal türev ürünlerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Risklerden korunmak amacıyla herhangi bir türev ürünün kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Kullanılan türev ürünlerin ise genellikle YP cinsinden gerçekleştirilmesinin yanı sıra küçük bir bölümü ise TP cinsinden gerçekleştirilmiştir.

Alım satım amacıyla kullanılan türev işlemlerde en yüksek orana sahip olan ürün ise 2013'te %96.91, 2014'te %90.78, 2015'te %90.46, 2016'da %93.38, 2017'de %88.22, 2018'de %95.82, 2019'da %96.74 ile swap olmuştur. Swap işlemlerinden sonra en çok kullanılan ürün ise forward olduğu anlaşılmaktadır. 2013 yılı haricinde ise oldukça düşük oranlarda opsiyon kullanılmasının yanı sıra 2013-2019 yılları arasında herhangi bir futures ve diğer ürünlerin kullanımı görülmemektedir. Yukarıda bulunan tablo 8'e baktığımızda her geçen yıl itibariyle türeve bağlı işlemlerin yükseliş trendi içerisinde olduğu ifade edilebilmektedir.

Tablo-9: Türkiye İş Bankası A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası)

	31.12.2013				31.12.2014			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	24.469.344	58.857.791	83.327.135	100.00	25.933.585	71.810.491	97.744.076	100.00
Forward	3.631.263	5.518.931	9.150.194	10.98	2.714.269	5.622.700	8.336.969	8.52
Swap	17.732.945	44.310.130	62.043.075	74.45	20.108.674	54.556.119	74.664.793	76.38
Opsiyon	3.104.778	8.590.476	11.695.254	14.03	3.089.757	9.344.729	12.434.486	12.72
Futures	358	0	358	0.0004	0	0	0	0.00

Diğer	0	438.254	438.254	0.52	20.885	2.286.943	2.307.828	2.36
Toplam	24.469.344	58.857.791	83.327.135	100.00	25.933.585	71.810.491	97.744.076	100.00

	31.12.2015				31.12.2016			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amaçlı Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	4.689.900	4.689.900	3.18	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	37.407.568	105.075.382	142.482.950	96.81	23.261.698	88.218.334	111.480.032	100.00
Forward	3.450.436	9.706.595	13.157.031	8.93	3.782.503	6.327.494	10.109.997	9.06
Swap	28.757.554	81.872.212	110.629.766	75.16	17.991.097	76.062.639	94.053.736	84.36
Opsiyon	4.771.805	8.141.048	12.912.853	8.77	1.488.098	3.423.049	4.911.147	4.40
Futures	769	770	1.539	0.001	0	0	0	0.00
Diğer	427.004	5.354.757	5.781.761	3.92	0	2.405.152	2.405.152	2.15
Toplam	37.407.568	109.765.282	147.172.850	100.00	23.261.698	88.218.334	111.480.032	100.00

	31.12.2017				31.12.2018			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amaçlı Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00

Alım-Satım Amaçlı İşlemler	46.800.964	134.305.763	181.106.727	100.00	58.131.629	185.061.020	243.192.649	100.00
Forward	5.970.950	10.820.316	16.791.266	9.27	6.078.339	11.507.343	17.585.682	7.23
Swap	35.537.852	110.073.526	145.611.378	80.40	46.758.472	157.606.624	204.365.096	84.03
Opsiyon	5.292.162	9.443.504	14.735.666	8.13	5.294.818	10.184.275	15.479.093	6.36
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	0	3.968.417	3.968.417	2.19	0	5.762.778	5.762.778	2.36
Toplam	46.800.964	134.305.763	181.106.727	100.00	58.131.629	185.061.020	243.192.649	100.00

31.12.2019

	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	60.697.736	217.479.519	278.177.255	100.00
Forward	5.471.564	16.739.104	22.210.668	7.98
Swap	51.678.508	186.651.608	238.330.116	85.67
Opsiyon	3.547.664	11.745.692	15.293.356	5.49
Futures	0	0	0	0.00
Diğer	0	2.343.115	2.343.115	0.84
Toplam	60.697.736	217.479.519	278.177.255	100.00

Kaynak: T.C. İş Bankası A.Ş. Faaliyet Raporları, 2013-2019.

T.C. İş Bankası'nın 2013 ile 2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullandığı türev enstrümanlarının yoğunluğu yukarıda bulunan tablo 9'a bakıldığında

2015 yılı harici tamamen alım satım amacıyla kullanılan finansal türev ürünlerden oluştuğu gözlemlenmektedir. 2015 yılında risklerden korunmak amacıyla kullanılan türev ürün miktarı ise YP cinsinden %3.18’iken alım-satım amaçlı türev ürünlerin miktarı ise %96.81’dir.

Kullanılan türev ürünler ise genellikle YP cinsinden gerçekleştirilmesinin yanı sıra küçük bir bölümü ise TP cinsinden gerçekleştirilmiştir. Alım satım amacıyla kullanılan türev işlemlerde en yüksek orana sahip olan ürün ise 2013’te %74.4, 2014’te %76.38, 2015’te %75.16, 2016’da %84.36, 2017’de %80.40, 2018’de %84.03, 2019’da %85.67 ile swap olmuştur. Swap işlemlerinden sonra en çok kullanılan ürün ise forward ve opsiyon olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda bulunan tablo 9’a baktığımızda her geçen yıl itibariyle türeve bağlı işlemlerin yükseliş trendi içerisinde olduğu görülmektedir.

Tablo-10: T.C. Halk Bankası A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası)

	31.12.2013				31.12.2014			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amaçlı Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	5.078.157	15.827.482	20.905.639	100.00	2.365.512	27.020.071	29.385.583	100.00
Forward	714.053	1.044.314	1.758.367	8.41	1.339.644	3.548.393	4.888.037	16.63
Swap	4.251.671	14.489.241	18.740.912	89.64	394.813	22.481.136	23.375.949	79.54
Opsiyon	112.433	138.604	251.037	0.001	131.055	182.383	313.438	1.06
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	0	155.323	155.323	0.74	0	808.159	808.159	2.75
Toplam	5.078.157	15.827.482	20.905.639	100.00	2.365.512	27.020.071	29.385.583	100.00

	31.12.2015				31.12.2016			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amaçıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	3.671.219	21.350.388	25.021.607	100.00	2.004.092	23.230.124	25.234.216	100.00
Forward	1.671.380	4.857.438	5.528.818	22.09	1.162.609	5.842.701	7.005.310	27.76
Swap	1.893.656	14.489.699	16.383.355	65.47	581.914	14.785.050	15.366.964	60.89
Opsiyon	106.183	253.075	359.258	1.43	259.569	420.684	680.253	2.69
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	0	1.750.176	1.750.176	6.99	0	2.181.689	2.181.689	8.64
Toplam	3.671.219	21.350.388	25.021.607	100.00	2.004.092	23.230.124	25.234.216	100.00
	31.12.2017				31.12.2018			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amaçıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	4.854.936	26.086.797	30.941.733	100.00	9.306.166	38.901.348	48.207.514	100.00
Forward	2.711.228	6.374.073	9.085.301	29.36	1.806.188	5.243.125	7.049.313	14.62

Swap	1.353.630	15.891.963	17.245.593	55.73	5.202.187	27.857.299	33.059.486	68.57
Opsiyon	790.078	1.090.343	1.880.421	6.07	2.297.791	3.561.455	5.859.246	12.15
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	0	2.730.418	2.730.418	8.82	0	2.239.469	2.239.469	4.64
Toplam	4.854.936	26.086.797	30.941.733	100.00	9.306.166	38.901.348	48.207.514	100.00

31.12.2019

	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	15.274.866	58.134.800	73.409.666	100.00
Forward	1.508.922	3.824.584	5.333.506	7.26
Swap	12.849.494	48.469.357	61.318.851	83.52
Opsiyon	916.450	2.604.064	3.520.514	4.79
Futures	0	0	0	0.00
Diğer		3.236.795	3.236.795	4.40
Toplam	15.274.866	58.134.800	73.409.666	100.00

Kaynak: T.C. Halk Bankası A.Ş. Faaliyet Raporları, 2013-2019.

T.C. Halk Bankası'nın 2013 ile 2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullandığı türev enstrümanlarının yoğunluğu yukarıda bulunan tablo 10'a bakıldığında tamamen alım satım amacıyla kullanılan finansal türev ürünlerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Risklerden korunmak amacıyla herhangi bir türev ürünün kullanılmamıştır. Kullanılan türev ürünlerin ise genellikle YP cinsinden gerçekleştirilmesinin yanı sıra küçük bir bölümü ise TP cinsinden

gerçekleştirilmiştir. Alım satım amacıyla kullanılan türev işlemlerde en yüksek orana sahip olan ürün ise 2013'te %89.64, 2014'te %79.54, 2015'te %65.47, 2016'da %60.89, 2017'de %55.73, 2018'de %68.57, 2019'da %83.52 ile swap olmuştur.

Swap işlemlerinden sonra en çok kullanılan ürün ise forward olduğu anlaşılmaktadır. Ek olarak ise opsiyon işlemleri kullanımının 2013-2019 yılları arası giderek artmasının yanı sıra herhangi bir futures ürün kullanımı görülmemektedir. Diğer türevsel ürünlerin kullanımı ise TP cinsinden alımlara yer verilmeyerek sadece YP cinsinden yapıldığı gözlemlenmektedir. Yukarıda bulunan tablo 10'a baktığımızda her geçen yıl itibariyle türeve bağlı işlemlerin yükseliş trendi içerisinde olduğu ifade edilebilmektedir.

Tablo-11: Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası)

	31.12.2013				31.12.2014			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	6.107.635	20.989.324	27.095.959	100.00	6.668.972	30.363.342	37.032.314	100.00
Forward	602.810	731.325	1.334.135	4.92	242.929	312.275	555.204	1.49
Swap	5.331.187	16.127.197	21.458.384	79.19	5.782.733	22.857.662	28.640.395	77.33
Opsiyon	173.638	169.225	342.863	1.26	385.290	671.258	1.056.548	2.85
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	0	3.961.577	3.961.577	14.62	258.020	6.522.147	6.780.167	18.30
Toplam	6.107.635	20.989.324	27.095.959	100.00	6.668.972	30.363.342	37.032.314	100.00
	31.12.2015				31.12.2016			

	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	10.616.575	39.893.106	50.509.681	100.00	17.882.130	49.897.280	67.779.410	100.00
Forward	211.514	257.246	468.760	0.92	492.117	1.123.868	1.615.985	2.38
Swap	9.535.325	31.037.511	40.572.836	80.32	16.341.272	37.911.234	54.252.506	80.04
Opsiyon	258.134	255.396	513.530	1.01	142.676	730.632	873.308	1.28
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	611.602	8.342.953	8.954.555	17.72	906.065	10.131.546	11.037.611	16.28
Toplam	10.616.575	39.893.106	50.509.681	100.00	17.882.130	49.897.280	67.779.410	100.00

	31.12.2017				31.12.2018			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	16.470.011	44.880.852	61.350.863	100.00	20.681.625	90.327.365	111.008.990	100.00
Forward	1.152.837	1.617.661	2.770.498	4.51	1.201.285	1.543.434	2.744.719	2.47
Swap	9.715.102	31.666.680	41.381.782	67.45	13.620.376	74.478.250	88.098.626	79.36
Opsiyon	426.094	431.542	857.636	1.39	697.904	1.784.623	2.482.527	2.23

Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	5.175.978	11.164.969	16.340.947	26.63	5.162.060	12.521.058	17.683.118	15.92
Toplam	16.470.011	44.880.852	61.350.863	100.00	20.681.625	90.327.365	111.008.990	100.00

31.12.2019				
	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	42.379.447	133.489.354	175.868.801	100.00
Forward	2.320.043	2.217.584	4.537.627	2.58
Swap	30.978.513	115.422.998	146.401.511	83.24
Opsiyon	576.987	759.416	1.336.403	0.75
Futures	0	0	0	0.00
Diğer	8.503.904	15.089.356	23.593.260	13.41
Toplam	42.379.447	133.489.354	175.868.801	100.00

Kaynak: T.C. Vakıflar Bankası A.Ş. Faaliyet Raporları, 2013-2019.

T.C. Vakıflar Bankası'nın 2013 ile 2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullandığı türev enstrümanlarının yoğunluğu yukarıda bulunan tablo 11'e bakıldığında tamamen alım satım amacıyla kullanılan finansal türev ürünlerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Risklerden korunmak amacıyla herhangi bir türev ürünün kullanılmamıştır. Kullanılan türev ürünlerin ise genellikle YP cinsinden gerçekleştirilmesinin yanı sıra küçük bir bölümü ise TP cinsinden gerçekleştirilmiştir. Alım satım amacıyla kullanılan türev işlemlerde en yüksek orana sahip olan ürün ise 2013'te %79.19, 2014'te %77.33, 2015'te %80.32, 2016'da %80.04, 2017'de %67.45, 2018'de %79.36, 2019'da %83.24 ile swap olmuştur.

Swap işlemlerinden sonra en çok kullanılan ürün ise 2014 ve 2015 yılları haricinde forward olduğu anlaşılmaktadır. Ek olarak ise opsiyon işlemleri kullanımının 2014-2015 yıllarındaki forward kullanımından daha fazla olduğu görülmektedir. 2013-2019 yılları arasında ise herhangi bir futures ürün kullanımı görülmemektedir. Diğer türevsel ürünlerin kullanımına bakıldığında ise TP cinsinden alımlara küçük oranlarda yer verilmesine rağmen çoğunluğunun YP cinsinden yapıldığı gözlemlenmektedir. Yukarıda bulunan tablo 11'e baktığımızda her geçen yıl itibariyle türeve bağlı işlemlerin yükseliş trendi içerisinde olduğu ifade edilebilmektedir.

Tablo-12: T.C. Garanti Bankası Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası)

	31.12.2013				31.12.2014			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	5.536.346	1.632.486	7.168.832	3.83	8.124.272	9.306.282	17.430.554	8.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	55.778.209	123.880.693	179.658.902	96.16	66.523.778	134.033.961	200.557.739	92.00
Forward	8.681.586	10.547.606	19.229.192	10.29	10.086.437	12.426.784	22.513.221	10.32
Swap	24.588.644	71.140.308	95.728.952	51.23	34.360.421	83.087.805	117.448.226	53.87
Opsiyon	22.361.048	35.441.812	57.802.860	30.93	22.051.233	29.737.878	51.789.111	23.75
Futures	110.122	182.913	293.035	0.15	19.583	19.928	39.511	0.01
Diğer	36.809	6.568.054	6.604.863	3.53	6.104	8.669.366	8.675.470	3.97
Toplam	61.314.555	125.513.179	186.827.734	100.00	74.648.050	143.340.243	217.988.293	100.00
31.12.2015				31.12.2016				

	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	7.107.440	16.963.601	24.071.041	8.24	10.145.282	34.208.867	44.354.149	13.13
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	91.213.567	176.546.320	267.759.887	91.75	96.145.512	197.054.954	293.200.466	86.86
Forward	13.657.205	19.440.673	33.097.878	11.34	11.723.664	16.145.274	27.868.938	8.25
Swap	37.602.313	89.917.096	127.519.409	43.69	52.027.010	133.439.424	195.466.434	57.90
Opsiyon	39.582.679	54.883.150	94.465.829	32.37	22.338.459	38.228.684	60.567.143	17.94
Futures	4.381	283.825	288.206	0.09	37.173	144.751	181.924	0.05
Diğer	366.989	12.021.576	12.388.565	4.24	19.206	8.996.700	9.015.906	2.67
Toplam	98.321.007	193.509.921	291.830.928	100.00	106.290.794	231.263.821	337.554.615	100.00

	31.12.2017				31.12.2018			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	7.255.392	38.177.132	45.432.524	12.04	13.093.473	50.419.760	63.513.233	17.61
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	118.083.517	213.693.476	331.776.993	87.95	75.531.110	221.536.961	297.068.071	82.38
Forward	15.358.246	19.209.970	34.568.216	9.16	11.559.409	13.254.851	24.814.260	6.88
Swap	88.816.561	153.895.967	242.712.528	64.34	45.874.245	156.440.960	202.315.205	56.10

Opsiyon	13.831.781	25.562.957	39.394.738	10.44	17.232.147	32.370.725	49.602.872	13.75
Futures	62.874	92.187	155.061	0.04	837.290	970.229	1.807.519	0.50
Diğer	14.055	14.913.516	14.927.571	3.95	28.019	18.482.130	18.510.149	5.13
Toplam	125.338.909	251.870.608	377.209.517	100.00	88.624.583	271.956.721	360.581.304	100.00

31.12.2019

	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	22.373.314	43.574.257	65.947.571	18.57
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	78.432.240	210.600.082	289.032.322	81.42
Forward	7.322.962	8.764.639	16.087.601	4.53
Swap	60.617.121	160.582.646	221.199.767	62.31
Opsiyon	10.170.756	20.898.894	31.069.650	8.75
Futures	131.926	534.975	666.901	0.18
Diğer	189.475	19.789.324	19.978.799	5.62
Toplam	100.805.554	254.174.339	354.979.893	100.00

Kaynak: T.C. Garanti Bankası A.Ş. Faaliyet Raporları, 2013-2019.

T.C. Garanti Bankası'nın 2013 ile 2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullandığı türev enstrümanlarının yoğunluğu yukarıda bulunan tablo 12'ye bakıldığında risklerden korunmak amacıyla kullanılan finansal türev ürünlerin 2013'te %3.83, 2014'te %8, 2015'te %8.24, 2016'da %13.13, 2017'de %12.04, 2018'de %17.61 ve son olarak 2019 yılında ise %18.57 olduğu gözlemlenmektedir. Alım satım amaçlı kullanılan finansal ürünler ise 2013'te %96.16, 2014'te %92,

2015'te %91.75, 2016'da %86.86, 2017'de %87.95, 2018'de %82.38 2019 yılında ise %81.42'dir.

Kullanılan türev ürünlerin büyük bir çoğunluğu YP cinsinden yapılmasının yanı sıra TP cinsinden kullanılan türev ürünlerin oranı da azımsanamayacak ölçüdedir. Alım satım amacıyla kullanılan türev ürünler arasında ise en büyük paya sahip olan enstrüman swap iken onu opsiyon türev ürünü takip etmektedir. Swap kullanım oranları ise 2013'te %51.23, 2014'te %53.87, 2015'te %43.69, 2016'da 57.90, 2017'de %64.34, 2018'de %56.10 son olarak ise 2019'da %62.31'dir. Ek olarak kullanılan futures işlemlerine baktığımızda %1'in altında olmasına rağmen küçük bir miktar her sene kullanıldığı fark edilmektedir. T.C. Garanti Bankasının 2013'ten beri hedge güdüsüyle türev ürün kullanımını arttırmasına ek olarak türev enstrümanlarını hem koruma hem de kâr yaratabilmek gayesiyle kullandığı anlaşılmaktadır.

Tablo-13: T.C. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası)

	31.12.2013				31.12.2014			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	12.176.363	25.452.330	37.628.693	26.38	19.811.674	22.135.823	41.947.497	24.75
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	38.666.145	66.336.777	105.002.922	73.61	39.595.300	87.918.156	127.513.456	75.24
Forward	3.876.427	5.587.189	9.463.616	6.63	2.539.384	4.580.613	7.119.997	4.20
Swap	27.448.282	48.100.440	75.548.722	52.96	29.413.079	65.051.539	94.464.618	55.74
Opsiyon	6.483.436	12.273.834	18.757.270	13.15	3.925.651	12.727.219	16.652.870	9.82
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	858.000	375.314	1.233.314	0.86	3.717.186	5.558.785	9.275.971	5.47

Toplam	50.842.508	91.789.107	142.631.615	100.00	59.406.974	110.053.979	169.460.953	100.00
--------	------------	------------	-------------	--------	------------	-------------	-------------	--------

	31.12.2015				31.12.2016			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	27.698.936	30.810.144	58.509.080	26.12	29.149.741	22.976.994	52.126.735	20.71
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	52.834.090	112.596.652	165.430.742	73.87	54.673.808	144.862.480	199.536.288	79.28
Forward	3.482.444	6.095.245	9.577.689	4.27	5.836.870	9.168.354	15.005.224	5.96
Swap	38.264.411	87.202.512	125.466.923	56.02	37.500.424	109.501.198	147.001.622	58.41
Opsiyon	6.682.132	8.561.247	15.243.379	6.80	6.062.482	13.199.550	19.262.032	7.65
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	4.405.103	10.737.648	15.142.751	6.76	5.274.032	12.993.378	18.267.410	7.25
Toplam	80.533.026	143.406.796	223.939.822	100.00	83.823.549	167.839.474	251.663.023	100.00

	31.12.2017				31.12.2018			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	42.981.037	30.901.265	73.882.302	17.43	48.681.680	48.579.047	97.260.727	24.08
Alım-	133.286.938	216.677.292	349.964.230	82.56	83.494.828	223.056.598	306.551.426	75.91

Satım Amaçlı İşlemler								
Forward	11.622.183	15.192.560	26.814.743	6.32	8.163.952	11.115.016	19.278.968	4.77
Swap	105.854.508	169.948.833	275.803.341	65.07	69.476.428	175.834.744	245.311.172	60.74
Opsiyon	9.678.309	16.400.673	26.078.982	6.15	5.034.420	12.244.720	17.279.140	4.27
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	6.131.938	15.135.226	21.267.164	5.01	820.028	23.862.118	24.682.146	6.11
Toplam	176.267.975	247.578.557	423.846.532	100.00	132.176.508	271.635.645	403.812.153	100.00

	31.12.2019			
	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amaçıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	49.887.738	53.105.895	102.993.633	23.04
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	94.926.819	248.933.875	343.860.694	76.95
Forward	8.036.269	17.700.404	25.736.673	5.75
Swap	81.329.613	196.767.306	278.096.919	62.23
Opsiyon	3.741.319	8.349.687	12.091.006	2.70
Futures	199.618	198.789	398.407	0.08
Diğer	1.620.000	25.917.689	27.537.689	6.16
Toplam	144.814.557	302.039.770	446.854.327	100.00

Kaynak: T.C. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Faaliyet Raporları, 2013-2019.

T.C. Yapı ve Kredi Bankası'nın 2013 ile 2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullandığı türev enstrümanlarının yoğunluğu yukarıda bulunan tablo 13'e

bakıldığında risklerden korunmak amacıyla kullanılan finansal türev ürünlerin 2013'te %26.38, 2014'te %24.75, 2015'te %26.12, 2016'da %20.71, 2017'de %17.43, 2018'de %24.08 ve son olarak 2019 yılında ise %23.04 olduğu gözlemlenmektedir. Alım satım amaçlı kullanılan finansal ürünler ise 2013'te %73.61, 2014'te %75.24, 2015'te %73.87, 2016'da %79.28, 2017'de %82.56, 2018'de %75.91 2019 yılında ise %76.95'dir. Kullanılan türev ürünlerin büyük bir çoğunluğunun alım satım gayesiyle ve büyük bir kısmının ise YP cinsinden kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan türev ürünlerin bir bölümü ise risklerden korunmak amacıyla kullanıldığı ve burada kullanılan ürünlerin YP-TP cinsinden hemen hemen birbirine eşit olduğu fark edilmektedir. Alım satım amacıyla kullanılan türev ürünler arasında ise en büyük paya sahip olan enstrüman swap iken onu forward ve opsiyon türev ürünleri takip etmektedir. Swap kullanım oranları ise 2013'te %52.96, 2014'te %55.74, 2015'te %56.02, 2016'da 58.41, 2017'de %65.07, 2018'de %60.74 son olarak ise 2019'da %62.23'tür.

Ek olarak kullanılan futures işlemlerine baktığımızda 2013-2018 yılları dahil hiç işlem görmemiş olup 2019 yılında da sadece %0.08 oranında kullanıldığı fark edilmektedir. T.C. Yapı ve Kredi Bankasının 2013'ten beri hedge güdüsüyle türev ürün kullanımını arttırmasına ek olarak türev enstrümanlarını hem koruma hem de kâr yaratabilmek gayesiyle kullandığı anlaşılmaktadır.

Tablo-14: T.C. Akbank T.A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası)

	31.12.2013				31.12.2014			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amaçlı Kullanılan Finansal Türev Ürünler	2.640.102	9.876.850	12.516.952	7.50	871.688	8.754.550	9.626.238	5.79
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	36.871.093	117.442.695	154.313.787	92.49	32.000.603	124.500.240	156.500.843	94.20

Forward	5.498.056	6.544.438	12.042.494	7.21	4.072.104	4.952.130	9.024.234	5.43
Swap	18.465.835	60.502.381	78.968.216	47.33	20.001.968	67.094.608	87.096.576	52.42
Opsiyon	12.444.886	48.639.479	61.084.365	36.61	7.776.789	46.175.887	53.952.676	32.47
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	462.316	1.756.396	2.218.712	1.32	149.742	6.277.615	6.427.357	3.86
Toplam	39.511.195	127.319.544	166.830.739	100.00	32.872.291	133.254.790	166.127.081	100.00

	31.12.2015				31.12.2016			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	1.228.638	11.197.395	12.426.033	5.12	2.497.225	20.737.803	23.235.028	5.77
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	46.969.794	182.829.528	229.799.322	94.87	88.494.115	290.933.739	379.427.854	94.22
Forward	6.128.480	8.958.219	15.086.699	6.22	9.200.025	16.578.421	25.778.446	6.40
Swap	29.738.415	104.406.055	134.144.470	55.38	68.389.888	186.469.839	254.859.727	63.29
Opsiyon	10.274.802	58.882.918	69.157.720	28.55	10.848.869	75.616.092	86.464.961	21.47
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	828.097	10.582.336	11.410.433	4.71	55.333	12.269.387	12.324.720	3.06
Toplam	48.198.432	194.026.923	242.225.355	100.00	90.991.340	311.671.542	402.662.882	100.00

	31.12.2017				31.12.2018			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%

Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	2.497.225	27.012.330	29.509.555	6.01	16.237.238	45.826.317	62.063.555	10.19
Alım- Satım Amaçlı İşlemler	115.936.699	345.488.518	461.425.217	93.98	136.005.884	410.434.399	546.440.283	89.80
Forward	12.282.414	17.635.529	29.917.943	6.09	10.443.845	17.807.630	28.251.475	4.64
Swap	86.592.072	229.461.255	316.053.327	64.37	97.935.885	319.716.819	417.652.704	68.63
Opsiyon	16.974.837	83.630.054	100.604.891	20.49	27.559.961	47.939.566	75.499.527	12.40
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	87.376	14.761.680	14.849.056	3.02	66.193	24.970.384	25.036.577	4.11
Toplam	118.433.924	372.500.848	490.934.772	100.00	152.243.122	456.260.716	608.503.838	100.00

31.12.2019

	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	13.674.935	50.984.080	64.659.015	12.05
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	85.092.654	386.741.294	471.833.948	87.94
Forward	6.344.720	14.506.012	20.850.732	3.88
Swap	73.868.613	322.537.764	396.406.377	73.88
Opsiyon	4.702.430	27.522.912	32.225.342	6.00

Futures	85.946	85.005	170.951	0.03
Diğer	90.945	22.089.601	22.180.546	4.13
Toplam	98.767.589	437.725.374	536.492.963	100.00

Kaynak: T.C. Akbank T.A.Ş. Faaliyet Raporları, 2013-2019.

T.C. Akbank'ın 2013 ile 2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullandığı türev enstrümanlarının yoğunluğu yukarıda bulunan tablo 14'e bakıldığında risklerden korunmak amacıyla kullanılan finansal türev ürünlerin 2013'te %7.50, 2014'te %5.79, 2015'te %5.12, 2016'da %5.77, 2017'de %6.01, 2018'de %10.19 ve son olarak 2019 yılında ise %12.05 olduğu gözlemlenmektedir.

Alım satım amaçlı kullanılan finansal ürünler ise 2013'te %92.49, 2014'te %94.20, 2015'te %94.87, 2016'da %94.22, 2017'de %93.98, 2018'de %89.80 2019 yılında ise %87.94'tür. Kullanılan türev ürünlerin ise genellikle YP cinsinden gerçekleştirilmesinin yanı sıra küçük bir bölümü ise TP cinsinden gerçekleştirilmiştir.

Alım satım amacıyla kullanılan türev işlemlerde en yüksek orana sahip olan ürün ise 2013'te %47.33, 2014'te %52.42, 2015'te %55.38, 2016'da %63.29, 2017'de %64.37, 2018'de %68.63, 2019'da %73.88 ile swap olmuştur. Swap işlemlerinden sonra en çok kullanılan türev enstrümanı ise forward olduğu anlaşılmaktadır. 2013-2018 yılları arasında ise herhangi bir futures ürün kullanımı olmamasına rağmen 2019 yılında sadece %0.03'lük bir kullanım olduğu görülmektedir. Yukarıda bulunan tablo 14'e baktığımızda her geçen yıl itibariyle türeve bağlı işlemlerin yükseliş trendi içerisinde olduğu ifade edilebilmektedir.

Tablo-15: T.C. QNB Finansbank A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası)

	31.12.2013				31.12.2014			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amaçıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	10.309.736	13.695.907	24.005.643	24.18	13.357.379	16.633.829	29.991.208	23.18

Alım-Satım Amaçlı İşlemler	30.918.610	44.352.961	75.271.571	75.81	41.265.608	58.125.083	99.390.691	76.81
Forward	3.023.815	3.576.802	6.600.617	6.64	2.329.798	2.771.354	5.101.152	3.94
Swap	21.637.234	30.774.780	52.412.014	52.79	35.823.945	47.942.651	83.766.596	64.74
Opsiyon	6.257.021	9.617.419	15.874.470	15.99	3.110.969	6.955.232	10.066.201	7.78
Futures	510	42.472	42.982	0.04	896	38.444	39.340	0.003
Diğer	0	341.488	341.982	0.34	0	417.402	417.402	0.32
Toplam	41.228.346	58.048.868	99.277.214	100.00	54.622.987	74.758.912	129.381.899	100.00

	31.12.2015				31.12.2016			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amaçıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	14.891.873	21.742.737	36.634.610	23.73	16730.698	21.068.526	37.799.224	24.65
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	45.151.157	72.560.314	117.721.471	76.26	44.240.092	71.271.194	115.511.286	75.34
Forward	3.972.761	4.554.462	8.527.223	5.52	4.118.082	6.261.366	10.379.448	6.77
Swap	36.000.372	58.282.028	94.282.400	61.08	35.619.409	58.965.219	94.584.628	61.69
Opsiyon	5.187.330	8.443.962	13.631.292	8.83	4.502.601	5.087.199	9.589.800	6.25
Futures	694	32.026	32.720	0.02	0	74.460	74.460	0.04
Diğer	0	712.362	712.362	0.46	0	882.950	882.950	0.57
Toplam	60.053.030	94.303.051	154.356.081	100.00	60.970.790	92.339.720	153.310.510	100.00

	31.12.2017				31.12.2018			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	21.810.180	31.752.593	53.562.773	27.68	17.909.998	48.962.094	66.872.092	30.68
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	51.575.622	88.365.823	139.941.445	72.31	39.799.647	111.260.667	151.060.314	69.31
Forward	4.523	6.139.645	10.662.841	5.51	2.517.071	4.581.723	7.098.794	3.25
Swap	43.402.634	77.385.816	120.788.450	62.42	31.777.537	98.803.053	130.580.590	59.91
Opsiyon	3.626.434	4.025.073	7.651.507	3.95	5.505.039	6.823.437	12.328.476	5.65
Futures	23.358	186.573	209.931	0.10	0	237.014	237.014	0.10
Diğer	0	628.716	628.716	0.32	0	815.440	815.440	0.37
Toplam	73.385.802	120.118.416	193.504.218	100.00	57.709.645	160.222.761	217.932.406	100.00

	31.12.2019			
	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	16.210.514	64.039.377	80.249.891	32.05
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	34.169.078	135.893.744	170.062.822	67.94
Forward	2.837.603	5.229.023	8.066.626	3.22
Swap	25.526.874	121.811.614	147.338.488	58.86

Opsiyon	5.705.403	7.537.454	13.242.857	5.29
Futures	99.198	97.912	197.110	0.07
Diğer	0	1.217.741	1.217.741	0.48
Toplam	50.379.592	199.933.121	250.312.713	100.00

Kaynak: T.C. QNB Finansbank A.Ş. Faaliyet Raporları, 2013-2019.

T.C. QNB Finansbank'ın 2013 ile 2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullandığı türev enstrümanlarının yoğunluğu yukarıda bulunan tablo 15'e bakıldığında risklerden korunmak amacıyla kullanılan finansal türev ürünlerin 2013'te %24.18, 2014'te %23.18, 2015'te %23.73, 2016'da %24.65, 2017'de %27.68, 2018'de %30.68 ve son olarak 2019 yılında ise %32.05 olduğu gözlemlenmektedir.

Alım satım amaçlı kullanılan finansal ürünler ise 2013'te %75.81, 2014'te %76.81, 2015'te %76.26, 2016'da %75.34, 2017'de %72.31, 2018'de %69.31 2019 yılında ise %67.94'tür. Kullanılan türev ürünlerin ise genellikle YP cinsinden gerçekleştirilmesinin yanı sıra küçük bir bölümü ise TP cinsinden gerçekleştirilmiştir. Alım satım amacıyla kullanılan türev işlemlerde en yüksek orana sahip olan ürün ise 2013'te %52.79, 2014'te %64.74, 2015'te %61.08, 2016'da %61.69, 2017'de %62.42, 2018'de %59.91, 2019'da %58.86 ile swap olmuştur. Swap işlemlerinden sonra en çok kullanılan türev enstrümanı ise 2016,2017'de forward iken 2013,2014,2015,2018,2019'da opsiyon türev ürünü olduğu anlaşılmaktadır. 2013-2019 yılları arasında futures türev ürünün kullanımı daima %1'in altında kaldığı görülmektedir.

Yukarıda bulunan tablo 15'e baktığımızda her geçen yıl itibariyle türeve bağlı işlemlerin yükseliş trendi içerisinde olduğu ifade edilebilmektedir. T.C. QNB Finansbankasının 2013'ten beri hedge güdüsüyle türev ürün kullanımını arttırmasına ek olarak türev enstrümanlarını hem koruma hem de kâr yaratabilmek gayesiyle kullandığı anlaşılmaktadır.

Tablo-16: T.C. Denizbank A.Ş. Türev Ürün Yoğunluğu (Bin Türk Lirası)

	31.12.2013				31.12.2014			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	17.200.906	46.290.330	63.491.236	100.00	12.404.181	51.266.744	63.670.925	100.00
Forward	1.994.052	3.310.137	5.304.189	8.35	644.004	1.940.857	2.584.861	4.05
Swap	7.958.719	34.886.842	42.845.561	67.48	8.258.279	44.494.016	52.752.295	82.85
Opsiyon	7.166.756	8.025.407	15.192.163	23.92	2.783.038	3.298.820	6.081.858	9.55
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	81.379	67.944	149.323	0.23	718.860	1.533.051	2.251.911	3.53
Toplam	17.200.906	46.290.330	63.491.236	100.00	12.404.181	51.266.744	63.670.925	100.00
	31.12.2015				31.12.2016			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	16.293.784	65.179.480	81.473.264	100.00	16.523.564	67.061.450	83.585.014	100.00
Forward	1.047.452	3.372.820	4.420.272	5.42	1.711.451	2.321.703	4.033.154	4.82

Swap	11.167.547	55.519.064	66.686.611	81.85	10.988.532	57.347.352	68.335.884	81.75
Opsiyon	4.078.785	4.936.906	9.015.691	11.06	3.823.581	5.299.660	9.123.241	10.91
Futures	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Diğer	0	1.350.690	1.350.690	1.65	0	2.092.735	2.092.735	2.50
Toplam	16.293.784	65.179.480	81.473.264	100.00	16.523.564	67.061.450	83.585.014	100.00

	31.12.2017				31.12.2018			
	TP	YP	Toplam	%	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler	0	0	0	0.00	0	0	0	0.00
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	32.970.898	72.158.416	105.129.314	100.00	24.510.068	101.539.558	126.049.626	100.00
Forward	2.496.842	5.539.818	8.036.660	7.64	2.721.070	4.761.386	7.482.456	5.93
Swap	22.402.421	57.694.946	80.097.367	76.18	13.733.466	83.753.085	97.486.551	77.33
Opsiyon	8.071.635	6.658.244	14.729.879	14.01	7.949.933	10.666.955	18.616.888	14.76
Futures	0	0	0	0.00	78.768	72.355	151.123	0.11
Diğer	0	2.265.408	2.265.408	2.15	26.831	2.285.777	2.312.608	1.83
Toplam	32.970.898	72.158.416	105.129.314	100.00	24.510.068	101.539.558	126.049.626	100.00

	31.12.2019			
	TP	YP	Toplam	%
Risklerden Korunmak	0	0	0	0.00

Amacıyla Kullanılan Finansal Türev Ürünler				
Alım-Satım Amaçlı İşlemler	21.977.077	111.260.410	133.237.487	100.00
Forward	1.255.779	4.154.693	5.410.472	4.06
Swap	17.003.685	93.778.024	110.781.709	83.14
Opsiyon	3.654.667	7.266.307	10.920.974	8.19
Futures	62.946	56.418	119.364	0.08
Diğer	0	6.004.968	6.004.968	4.50
Toplam	21.977.077	111.260.410	133.237.487	100.00

Kaynak: T.C. Denizbank A.Ş. Faaliyet Raporları, 2013-2019.

T.C. Denizbank'ın 2013 ile 2019 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullandığı türev enstrümanlarının yoğunluğu yukarıda bulunan tablo 16'ya bakıldığında tamamen alım satım amacıyla kullanılan finansal türev ürünlerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Risklerden korunmak amacıyla herhangi bir türev ürünün kullanılmamıştır. Kullanılan türev ürünlerin ise genellikle YP cinsinden gerçekleştirilmesinin yanı sıra küçük bir bölümü ise TP cinsinden gerçekleştirilmiştir.

Alım satım amacıyla kullanılan türev işlemlerde en yüksek orana sahip olan ürün ise 2013'te %67.48, 2014'te %82.85, 2015'te %81.85, 2016'da %81.75, 2017'de %76.18, 2018'de %79.36, 2019'da %83.14 ile swap olmuştur. Swap işlemlerinden sonra en çok kullanılan ürünün ise opsiyon olduğu anlaşılmaktadır. Ek olarak ise 2013-2017 yılları arasında herhangi bir futures ürün kullanımı görülmemesinin yanı sıra 2018 ve 2019 yıllarında futures ürün kullanımı %1'i geçememiştir.

Diğer türevsel ürünlerin kullanımına bakıldığında ise TP cinsinden alımlara küçük oranlarda yer verilmesine rağmen çoğunluğunun YP cinsinden yapıldığı gözlemlenmektedir. Yukarıda bulunan tablo 16'ya baktığımızda her geçen yıl

itibariyle türeve bağlı işlemlerin yükseliş trendi içerisinde olduğu ifade edilebilmektedir.

SONUÇ

Bankacılık sektörü, ülkelerin büyüme ve gelişebilmesinde başlıca rol oynayan sektörlerin arasında yer almaktadır. Bu sektör yalnızca parasal yönetim ile ilgili bir kanal olmanın dışında ekonomilerin uygun politikalar aracılığıyla daha uzun süreli sürdürülebilir makroekonomik bir yapının oluşturulabilmesinde söz sahibi olan kurumlardır. Özellikle Türkiye gibi bankacılık sektörü dışında finans alanında yeterli aracı kurumların sınırlı sayıda olduğu ve sermaye piyasasının gelişmesini sürdürdüğü ülkelerde bankacılık sektörü toplumun tasarruflarını biriktirip farklı alanlara erişimini mümkün kılan ve ülke sınırları dışında bulunan kaynakları sağlayan en temel kurumlardır. Bu nedenle, ekonomik yapı içerisinde böylesine ciddi görevleri olan bankacılık sektörünün herhangi bir aksama yaşamadan işleyişini devam ettirebilmesi, etkin bir ekonomik sistemin başlıca gereklerinden biridir.

Bankalar, ekonomideki yerleri bakımından sık sık risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Çünkü mali piyasalar varlığını devam ettirdiği sürece, risk kavramı da varlığını sürdürecektir. Bu nedenle de bu aşamada en önemli olan nokta, ortaya çıkan risk ve risk unsurlarını doğru bir biçimde tespit ederek, doğru politikalar uygulamak olacaktır. Böylelikle bankalar risklerini minimize ederek kendilerini en düşük seviyede etkilemesini sağlayacaklardır. Ancak risk yönetimi bütün sorunların çözümü olarak görmek doğru olmayacağı için bu noktada en etkili kararların alınıp alınmadığına ve alınan riskler bazında istenen getirilerin sağlanıp sağlanmadığına ayrıca söz konusu riskleri üstlenirken bu alana tahsis edilen kaynaklara deyin değmediği de doğru bir biçimde ölçülmek zorundadır. Risk yönetiminin asıl amacı da mevcut riskleri tamamen yok etmek değil, bu riskleri en optimal şekilde kullanarak sermayeyi en yüksek getiri sağlayacak biçimde uygulayan bir anlayıştır.

Günümüzde yalnızca ülke içinde değil aynı zamanda ülke sınırları dışında da gittikçe artan rekabet koşulları nedeniyle, bankalar riskleri görmemezlikten gelerek sadece kâr odaklı çalışamayacaklarını anladıklarından dolayı alınan riskleri denetim altına alabilmek amacıyla oldukça yoğun bir çaba sarf etmektedirler. Teknolojik bazlı gelişmeleri takip ederek ve farklı türevsel enstrümanlardan yararlanarak, gerekli ölçüm yöntemleriyle de risklere karşı önceden kendi sistemini inşa eden bankalar, yüksek getiriler ile başarıya ulaşacaklardır.

Bu çalışmada 2019 yılı içinde Türkiye’de aktif büyüklüğü bakımından ilk 9 arasında yer alan mevduat bankalarının 2013 ve 2019 yıllarını kapsayan dönemler içerisinde risk yönetimi açısından kullandığı türev ürün yoğunlukları incelenmiştir. 2019 yılında faaliyetlerini sürdürmekte olan bu 9 bankanın toplam aktiflere oranı %82.61 gibi büyük bir orandan oluşması nedeniyle bankacılık sektörünün geneli hakkında yeterli bilgiye erişilebileceği kanısına varılmıştır.

Elde edilen veriler dahilinde oluşturulan tablolara bakıldığında, 2019 yılı itibariyle aktif büyüklük içindeki oranı % 15.46 olan T.C. Ziraat Bankası, %10.87 ile T.C. Halk Bankası, %9.98 ile T.C. Vakıf Bankası ve %3.72 oranı ile T.C. Denizbank’ın risklerden korunmak amacıyla 2013-2019 yılları arasında herhangi bir türevsel enstrüman kullanmayı tercih etmediği anlaşılmaktadır. Aktif büyüklüğü %11.13 olan T.C. İş Bankası ise yalnızca 2015 yılında risklerden korunmak amacıyla %3.18 gibi küçük bir oranda türevsel enstrüman kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Bahsi geçen bu 5 bankanın dışında kalan diğer 4 banka ise hem risklerden korunmak amacıyla hem de alım satım amacı ile finansal türev ürün kullandığı anlaşılmaktadır.

2019 yılı itibariyle baktığımızda aktif büyüklüğü %9.30 olan T.C. Garanti Bankası A.Ş.’nin kullandığı türev ürünlerinin %18.57’si risklerden korunmak amacıyla iken %81.42’si ise alım satım amacı ile kullanılmıştır. Aktif büyüklüğü %9.22 olan Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ise kullandığı türev ürünlerinin %23.04’ü risklerden korunmak güdüsüyle iken %76.95’i de kar elde etmek için kullanılmıştır. Aktif büyüklüğü %8.57 ile Akbank T.A.Ş.’nin risklerden korunmak amacıyla kullandığı türev ürünlerin oranı %12.05 iken kâr amacıyla kullandığı türev ürün oranı %87.94 gibi büyük bir paya sahiptir. Son olarak aktif büyüklüğü %4.32 olan QNB Finans Bank A.Ş.’nin risklere karşı kendini korumak amacıyla kullandığı türev ürün oranı %32.05 iken kar elde etme gayesiyle kullandığı türev ürün oranı ise %67.94 olarak görülmektedir.

Alım satım amacıyla kullanılan finansal türev ürünler arasında en yoğun kullanılan enstrüman ise swap işlemler olmaktadır. En az kullanılan enstrümanın ise futures işlemler olduğu, bazı bankaların hiç kullanmadığı bazılarının ise yalnızca %1 gibi çok küçük oranlarda bu işlemi gerçekleştirdiği görülmektedir.

Çalışma dahilinde kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaların türev ürün kullanım oranları da incelenerek yorumlanmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de 2013-2019 yıllarını kapsayan dönemler içerisinde finansal istikrarında sağlanması ile birlikte bu üç banka grubunun türev enstrüman kullanımlarında yıllar bazında bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Bu yıllar dahilinde bakıldığında kamu bankalarının devlet güvencesi içerisinde olmaları nedeni ile kâr ve komisyon elde edebilmek için türev ürün alım satım oranları, özel ve yabancı sermayeli bankalara oranla daha hızlı bir yükseliş oranı gösterdiği anlaşılmaktadır. Özel ve yabancı sermayeli bankaların ise hem kâr güdüsü hem de risklerden korunmak için türev ürün kullandıkları ve yıllar bazında bir artış eğilimi içerisinde bulunduğu görülmektedir. Ancak bu üç gruba baktığımızda özellikle 2019 yılında alım satım amacıyla türev ürün kullanımı neticesinde belli bir miktarda zararla karşı karşıya kalındığı da anlaşılmaktadır.

2013 ve 2019 yıllarını kapsayan dönemlere baktığımızda kamu sermayeli bankaların türev ürün kullanımlarından dolayı oluşan zararlarının -24.624 milyon TL, özel sermayeli bankaların türev ürün kullanımından kaynaklı zararlarının ise -9.565 milyon TL olduğu ve son olarak ise yabancı sermayeli bankaların türev ürün kullanımından kaynaklı zararlarının -3.415 milyon TL olduğu ortaya çıkmıştır. Ek olarak finansal istikrar, finansal sıkıntı ve kazanç gibi hedeflerin bahsedilen bu üç banka grubu için türev ürün kullanımlarını etkilediği gözlemlenmektedir.

Çalışma neticesinde, bankacılık sektörünün birtakım risklere maruz kalması nedeni ile aldıkları önlemlere ek olarak söz edilen risklerin ne tür finansal araçlar ile dengede tutulduğuna bakılarak, bankaların çoğunlukla risklerden korunmak amacıyla değil de alım satım yaparak kâr güdüsüyle türev ürün kullandığı sonucuna varılmıştır.

Çalışma ile ilgili literatüre bakıldığında ise çalışmaya hedef seçilen yılları kapsayan herhangi bir konuya ulaşamamıştır. Özellikle türev ürün kullanımlarını alım satım yapma ve risklerden korunmak amacı ile kendi içinde iki ana gruba ayırarak bankacılık sektörü risk algı ve dağıtımının saydam bir şekilde gösterilmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu nedenle veriler yenilendiği için bu çalışma özgün bir değer niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, T. (1998). *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslar Üstü Bankacılık* (1. Baskı). Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- Alpan, F. (1999). *Örneklerle Futures Anlaşmalar ve Opsiyonlar* (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Ahmet, K. Ö., (1999). Vadeli İşlem Sözleşmesinin Hukuki Niteliği. <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/471>, [Erişim Tarihi: 1999].
- Ağaoğlu, A. (Nisan-Mayıs 2000). Türk bankacılık sisteminde değer mühendisliği açısından risk, erken uyarı ve kalite yönetiminin değerlendirilmesi. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 10, 68-79.
- Alkın, E., Savaş, T., & Akman, V. (2001). *Bankalarda Risk Yönetimine Giriş* (1. Baskı). İstanbul: Çetin Matbaacılık.
- Aydın, N. (2004). *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar* (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aloğlu, Z. (2005). *Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri*. Çalışma Metni. Türkiye Cumhuriyet Bankası, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü. Yayın no. 2005/3.
- Anbar, A., & Değer, A. (2011). Bankaların türev ürün kullanım yoğunluğunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 50, 77-78-94.
- Apak, S., & Uyar, M. (2011). *Türev Ürünler ve Finansal Teknikler* (1. Baskı). Türkiye: Beta Yayınevi.
- Akçay, M. B., Kasap, M., Doğuç, T., & Kasap, G. (2012). *Türev Piyasalar ve Yapılandırılmış Ürünler* (1. Baskı). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Altıntaş, M. (Ekim 2018). Bankacılıkta Risk ve Sermaye Yönetimi. play.google.com/store/books, [Erişim Tarihi: Ekim 2018].
- Ağca, M. (2019). *Türkiye Bankacılık Sektöründe, Türev Araçların Finansal Riskten Korunma Aracı Olarak Kullanımının Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Basel Committee on Banking Supervision. (Temmuz 1999). Principles for the Management of Credit Risk. <https://www.bis.org/publ/bcbs54.pdf>, [Erişim Tarihi: 10.2018].

- Bessis, J. (2002). *Risk Management in Banking* (2. Baskı). England: John Wiley & Sons Ltd.
- Borluk, S. (2004). *Türkiye’de Mali Sektörün Yapısı, Sorunları ve Ekonomiye Etkisi* (Rapor No: 672). Ankara: MPM Yayınları.
- Bozkurt, T. (2006). *Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesinin 32 ve 39 No’lu Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Basel Committee on Banking Supervision. (Haziran 2011). Principles for the Sound Management of Operational Risk. <https://www.bis.org/publ/bcbs195.pdf>, [Erişim Tarihi: 10.2018].
- Babuşcu, Ş., & Hazar, A. (2014). *Banka Aktif Pasif Yönetimi* (1. Baskı). Ankara: Asil Yayınevi.
- Bayındır, S. M. (2016). *Bankacılık Sektöründe Türev Araçlarının Yeri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Birindelli, G., & Ferretti, P. (2017). *Operational Risk Management in Banks*. London: Macmillan Publishers Ltd.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu). (Ekim 2019). Aylık Bankacılık Sektörü Verileri (Temel Gösterim). <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik/>, [Erişim Tarihi: 17.12.2020].
- Ceylan, A. (2001). *İşletmelerde Finansal Yönetim* (7. Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Ceylan, A., & Korkmaz, T. (2004). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi* (1. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Civan, M. (2007). *Sermaye Piyasası Analizleri ve Portföy Yönetimi* (1. Baskı). Ankara: Gazi Yayınları.
- Civan, M. (2010). *Sermaye Piyasası Analizleri ve Portföy Yönetimi* (1. Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Chambers, N. R. (2012). *Türev Piyasalar* (4. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

- Cinskızan, K. (2014). *Türk Bankacılık Sisteminde Türev Araç Kullanımına Dair Bir Alan Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiftçi, Ö. H. (2011). *Türev Piyasalar ve Türk Bankacılık Sektöründeki Uygulamalar*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Donaldson, G. (1964). *Corporate Debt Capacity* (3. Baskı). Boston: Harward University.
- Diamond, D., & Dybvig, P. (1983). Bank runs, deposit insurance, and liquidity. *The Journal of Political Economy*, 91(3), 417.
- Diamond, D. (1991). Debt maturity structure and liquidity risk. *The Quarterly of Economics*, 106(3), 710.
- Diamond, D., & Rajan, R. (1999). Liquidity risk, liquidity creation and financial fragility: a theory of banking. *National Bureau of Economic Research*, 109(2), 287.
- Ebiçlioğlu, F. K., & Kahraman, A. (1999). *Swap İşlemleri İşleyişi ve Vergisel Boyutu* (Rapor No: 23). Ankara: TÜRMOB Yayınları.
- Ertürk, H. (Nisan 2010). Bankacılık sektörünün karşılaştığı riskler ve risk yönetimi. *Denetim Dergisi*, 2010(4), 63-64.
- Fettahoğlu, A. (1991). *Finansal Piyasalarda Yenilikler ve 1980 Sonrası Türkiye* (1. Baskı). Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Fan, H., Mamun, A. ve Tannous, G. (2009). What determines bank holding companies foreign Exchange derivatives for trading and for other than trading, Working Paper (s. 9). 2009.
- Gündüz, L., & Tural, M. (1995). *Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi: Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri* (Rapor No: 193). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Hundman, K. (1998). An analysis of the determinants of financial derivative use by commercial banks, Honors Projects (s. 68). 8 April. Bloomington: Illinois Wesleyan University.
- Kılınç, G. (Ekim 1991). Planlama, uygulama, kontrol, aktif- pasif yönetimi. *Bankacılar Dergisi*, 6, 51.

- Kahraman, A. (Ekim- Kasım 2000). Bankacılık sektöründe risk yönetimi ve beklentiler. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 15, 46.
- Kaval, H. (2000). *Bankalarda Risk Yönetimi* (1. Baskı). Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Kurun, E. (2005). *Faiz Riski Yönetimi ve Türkiye Uygulaması* (1. Baskı). Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- Küçükkoçaoğlu, G. (2006). Türev Piyasaları- Forward ve Futures. <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/>, [Erişim Tarihi: Ekim 2006].
- Kalkan, A. (2007). *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Küçükseren, K. (2019). *Bankacılık Sektöründe Türev Araçların Kullanımı ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkisinin Analiz Edilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- McDonald, R. L. (2003). *Derivatives Markets* (1th Edition). San Francisco: Addison Wesley Publishing.
- Oktar, S., & Yüksel, S. (2016). Bankaların türev ürün kullanımını etkileyen faktörler: mars yöntemi ile bir inceleme. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 53(620), 31.
- Öçal, T., & Çolak, Ö. F. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar* (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Öztürk, V. (2002). *Yeni Türev Ürünlerden Faiz Tavan Sözleşmesi (caps), Faiz Taban Sözleşmesi (Floors) İşlemleri ve Türk Banka İşletmelerinde Uygulanması* (Rapor No: 7). Ankara: TÜRMOB Yayınları.
- Özel, Ö. (2010). *Türev ürünlerin Bankalarda Risk Yönetimi Amacıyla Kullanımı ve Muhasebeleştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Özgür, S. (2019). *Bankacılık Sektöründe Kredi Riski ve Kredi Türevleri: Ampirik Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özbek, Ö. E. (2019). *Bankacılıkta Kredi Riski ve Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Riski Görünümü*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Parlakkaya, R. (2005). *Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları* (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sevinç, E., & Merken, A. (2005). *Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası (VOB) 'nda İMKB-30 Endeks Vadeli İşlem Sözleşmeleri Üzerine Uygulama*. Çalışma Metni. Sermaye Piyasaları Araştırma Merkezi.
- Serdaroğlu, D. (2008). *Türkiye 'de Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsasının Gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shakir, A. (2010). *Piyasa Riski ve Türev Araçlar*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Saltoğlu, B. (2014). *Türev Araçlar, Piyasalar ve Risk Yönetimi* (1. Baskı). İstanbul: Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu.
- Shen, X., & Hartarska, v. (2018). Winners and losers from financial derivatives use: evidence from community banks. *Applied Economics*, 50(41). 4402-4417.
- Şirvan, N. (2017). *Türk Bankacılık Sektöründe Türev Piyasa Araçlarının Riske Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tulgar, K. (1993). *Ticari Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi* (Rapor No: 177). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını.
- Tevfik, A. T., & Tevfik, G. (1997). *Bankalarda Finansal Yönetime Giriş* (1. Baskı). İstanbul: Bankalar Birliği.
- Tezel, N. (Mayıs 2001). Bankacılık risk alma işidir. O zaman risk yönetimine artan önemle yaklaşım nedendir? *Active Bankacılık ve Finans Makaleleri*, 4, 43-44.
- Tufan, E. (2001). *Futures İşlemlerin Piyasa Etkinliğine Olan Etkisinin Test Edilmesi: İstanbul Altın Borsası Uygulaması* (Rapor No: 706). Eskişehir: Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete. (2006). *Türkiye Muhasebe Standardı 39 "Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme"* (Rapor no: 26335). Ankara: T.C. Resmi Gazete.
- Teze, D. (2018). *Bankacılıkta Türev Ürünler ve Döviz Kuru Riski Arasındaki İlişki, 2008 Krizi Örneği*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

- Türkiye Cumhuriyeti Akbank T.A.Ş. (2013-2019). Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/yayinlar/yil-liste/Faaliyet-raporlari/317/0/0>, [Erişim Tarihi: 30.12.2021].
- Türkiye Cumhuriyeti Denizbank A.Ş. (2013-2019). Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.denizbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgi/faaliyet-raporu>, [Erişim Tarihi: 01.01.2022].
- Türkiye Cumhuriyeti Garanti Bankası A.Ş. (2013-2019). Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/kutuphane/faaliyet-raporlari/Entegre-Faaliyet-Raporlari/666/0/0>, [Erişim Tarihi: 28.12.2021].
- Türkiye Cumhuriyeti Halk Bankası A.Ş. (2013-2019). Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.halkbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari.html>, [Erişim Tarihi: 28.12.2021].
- Türkiye Cumhuriyeti İş Bankası A.Ş. (2013-2019). Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/finansal-bilgiler>, [Erişim Tarihi: 25.12.2021].
- Türkiye Cumhuriyeti Vakıflar Bankası A.Ş. (2013-2019). Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.vakifbank.com.tr/faaliyet-raporlari.aspx?pageID=2532>, [Erişim Tarihi:28.12.2021].
- Türkiye Cumhuriyeti Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. (2013-2019). Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.yapikrediinvestorrelations.com/tr/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler-raporlari-yil-dokuman-liste/Faaliyet-Raporlari/298/0/0>, [Erişim Tarihi: 29.12.2021].
- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. (2013-2019). Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/yillik-faaliyet-raporlari>, [Erişim Tarihi: 24.12.2021].
- Türkiye Cumhuriyeti QNB Finansbank A.Ş. (2013-2019). Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.qnbfinansbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar>, [Erişim Tarihi: 30.12.2021].
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği). (Aralık 2019). Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması Aralık 2019. https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistikiraporlar/Aktif_Buyukluklerine_Gore_Banka_Siralaması/3846, [Erişim Tarihi: 21.12.2021].
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği). (Haziran 2021). Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959-2020 Haziran 2021. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>, [Erişim Tarihi: 26.02.2022].

- Uşul, H., & Duman, S. (2005). Türkiye’de türev ürünlerinin vergilendirilmesi AB ülkeleri ile bir karşılaştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (2), 60.
- Vural, T. (2006). *Türev Piyasalar ve Forward İşlemlerinin Vergilendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yanbolu, D. (2011). *Piyasalarda Türev Ürünler Vergilendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yalçın, K., Tanrıöven, C., Bal, H., Aksoy, E. E. & Kurt, Ç. (2014). *Finansal Teknikler ve Türev Araçlar* (3. Baskı). Ankara:Detay Yayıncılık.